

REE WILD

DUURZAAM BEHEER

RICHTLIJN REEËNBEHEER

Vereniging Het Reewild 2015

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Stappenplan reeënbeheer	4
I. INLEIDING	6
I.1. Toename reeën	6
I.2. Beleid	6
II. BEHEER	6
II.1. Wettelijk kader faunabeheer	6
II.2. Het faunabeheerplan (reeënbeheer plan)	7
II.3. Het werkplan	7
III. Leefgebied	8
III.1. Wat is het leefgebied	8
III.2. Leefgebiedcoördinator	9
III.3. Beschrijving leefgebied	9
IV. SCHADE AAN BELANGEN	10
IV.1. Verkeersveiligheid	10
IV.2. Schade aan bos en land- en tuinbouwgewassen	11
IV.3. Voorkomen/bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren	11
V. REEËNBEHEERPLAN EN WERKPLAN	12
V.1. Gegevens reewildpopulatie	12
V.1.1. Kwantitatieve gegevens	12
V.1.2. Voedselaanbod	13
V.2. Gewenste stand	14
V.2.1. Noodzaak duurzaam beheer in relatie tot flora en fauna	14
V.2.2. Aanpassingsvermogen	14
V.2.3. Gewenste stand	15
V.3. Beheermaatregelen	15
V.4. Vaststellen afschot	15
V.5. Aantalregulatie en selectie	16
V.6. Realisatie afschot	16
V.7. Monitoren effecten beheeringreep	17
V.8. Meten is weten: faunaregistratiesysteem	18
VI. WILDMERKEN	19
VII. BEHEER REE IN NATURA-2000 GEBIEDEN	19
VIII. LITERATUUR	20
IX. BIJLAGEN	21

Voorwoord

In 1980 schreef Daan Wildschut op initiatief van de Vereniging het Reewild (VHR) het boek *“Reeën ruimte geven”*.

Hij schreef daarin onder meer:

“De mensen zijn de grote tegenspeler van het ree in ons kultuurlandschap. De mens is er en beroert alles. Hij maakt het landschap, hij wijst gebieden toe aan industrie, aan verkeer, aan wonen en recreëren. Hij laat voor het wild kleine gebieden over en in gunstige gevallen richt hij voor het wild nieuwe verblijfplaatsen in welke de natuurlijke nabij komen. In dit kultuurlandschap beheert hij het wild.”

“Reeën ruimte geven”

Maar is die ruimte er in 2015 eigenlijk nog wel voor alle reeën die ons land rijk is. Dat is een vraag waar het ree zelf het antwoord op geeft. Als je weet hoe het ree van nature leeft *, kan je constateren dat er veel signalen zijn, die aangeven dat die ruimte er op dit moment, met deze aantallen, eigenlijk er al niet meer is.

Die reeën leven echter wel in ons land en breiden zich ook nog steeds uit. Wij noemen dat aanpassen, maar geven wij het ree eigenlijk wel een eerlijke keus waar hij kan of moet leven?

Het gevecht om de ruimte neemt in ons land met 16.8 miljoen mensen en 100.000 reeën alleen maar toe. Het is duidelijk dat als we niets doen, uiteindelijk het ree hierbij het “dier” van de rekening wordt. En dat is niet wat de Vereniging Het Reewild wil.

Zijn leefvoorwaarden zijn immers, **ruimte, voedsel, rust en dekking**.

Toch moeten we met ze samen leven *. Dat kan ook wel, maar dan zullen we wel met elkaar aan bepaalde voorwaarden moeten gaan voldoen zoals:

- Zorgdragen voor gezonde reeën in dichtheden, die zijn gebaseerd op de kwaliteit van de leefgebieden. Leefgebieden die reeën uiteindelijk zelf bepalen.
- Daarbij dient de kwaliteit van de leefgebieden geoptimaliseerd te worden als onderdeel van de gehele verbetering van de biodiversiteit in deze leefgebieden.
- Noodzakelijk reeënbeheer op leefgebiedniveau door gecoördineerde samenwerking bij het beheer tussen alle betrokkenen partijen binnen dat leefgebied.

In deze Richtlijn Reeënbeheer wordt uitgebreid ingegaan op alle aspecten die met het beleid en beheer van reeënpopulaties te maken hebben. Het zijn vooral voorwaarden die wij als maatschappij stellen. Daar zijn de reeën zich totaal niets van bewust. De Richtlijn is in eerste instantie voor de Provincies, de FBE's en WBE's. Maar uiteraard is deze richtlijn ook bijna als “verplicht” leesvoer te zien voor de individuele reewildbeheerder. Via het stappenplan leidt het de lezer naar de praktijk van het beheer. Alleen als alle betrokkenen bij het ree in ons land volgens deze richtlijn te werk gaan, kan er sprake zijn van een adequaat beheer met als resultaat, een gezonde en duurzame reeënpopulatie zonder dat conflicten met maatschappelijke belangen optreden.

Roland Peltzer, Rob Borst, Gerrit Jan Spek, Rik Schoon wil ik speciaal bedanken omdat zij zich geheel vrijwillig hebben ingezet om deze Richtlijn Reeënbeheer tot stand te brengen. Ik dank hen ook voor het geduld dat zij met mij hebben gehad.

Marien Greep

Voorzitter

Vereniging Het Reewild

* Via de website WWW.Reewild.nl zijn het leerzame boekje “Waar Reeën leven” van Joop Poutsma en de DVD “Samenleven met reeën” (speeltijd 10 minuten) te bestellen.

Stappenplan reeënbeheer

Voor invulling van duurzaam en planmatig reeënbeheer dienen de volgende stappen uitgewerkt te worden. De stappen zijn nader uitgewerkt en toegelicht in de richtlijn.

1

Analyse van leefgebieden van deelpopulaties reeën in Nederland op hoofdlijn.

- Topografisch begrenst door fysieke barrières voor reeën waardoor geen (permanente) uitwisseling plaats vindt (o.a. snelwegen, stedelijk gebied, rivieren en kanalen).
- Grensoverschrijdend naar Duitsland en België. Realisatie door Vereniging Het Reewild in samenwerking met provincie en Faunabeheereenheden.

2

Werven van een leefgebiedcoördinator per leefgebied.

- Persoon met regionale kennis van reeënbeheer, draagvlak bij eigenaren, grondgebruikers en jachthouders in het leefgebied en bij voorkeur lid van reewildcommissie in een WBE.

Initiatief bij Regio's Vereniging Het Reewild in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden en Faunabeheereenheid (*waar grootste deel leefgebied in ligt).

3

Uitwerking leefgebieden reeën op hoofdlijn naar regionaal leefgebied per deelpopulatie.

- Begrenzing nader gedetailleerd (o.a. rasters, ecoducten, ongeschikt gebied voor reeën).
- Indeling van het leefgebied in kern, rand en vrije zones uit oogpunt van geschiktheid voor reeën (voedsel, rust, vocht, veiligheid, beschutting, voorplanting) en benutting door reeën (trendtelling en jaarrondtelling conform telprotocol VHR als uitgangspunt).
- Begrenzing NB-wet gebied.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

4

Uitwerking geslachtsverhouding, leeftijdsopbouw en lokale dichtheid reeën in het leefgebied.

- Op basis van de trendtelling en jaarrondtelling conform telprotocol VHR.
- Dichtheid laag, norm of hoog op basis van model van Haaften of Logistisch model, CP/CI methode Poutsma.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

5

Uitwerking knelpunten met wettelijk genoemde belangen en overlast in het leefgebied.

- Belangen als genoemd in ex. Artikel 68 Flora- en faunawet.
- Overlast zoals bv. schade aan landschappelijke beplanting of tuinplanten.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

6

Uitwerking van factoren die gedrag, leefwijze en daarmee het welzijn van reeën in het leefgebied nadelig beïnvloeden.

- Bronnen van verstoring en verontrusting (tijdelijk en permanent).
- Concurrentie (binnen de soort zelf en door andere soorten zoals grazers).
- Afname areaal leefgebied.
- Verbetering kwaliteit leefgebied (tijdelijk en permanent).
- Verslechtering kwaliteit leefgebied (tijdelijk en permanent).

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

7

Uitwerken ontwikkeling van de algehele lichamelijke gesteldheid en gedrag van reeën in het leefgebied in minimaal de afgelopen 5 jaar.

- Ontwikkeling van de conditie en gewicht van reeën.
- Voorkomen van ziektes en aantastingen.
- Ontwikkeling zichtbaarheid van reeën.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

8

Uitwerken preventieve maatregelen ter voorkoming van knelpunten met wettelijk genoemde belangen, overlast en factoren die gedrag, leefwijze en welzijn van reeën in het leefgebied negatief beïnvloeden.

- Toegepaste preventieve maatregelen, inclusief effect.
- Geplande preventieve maatregelen inclusief te verwachten effect.
- Aanpak afspreken met opdrachtgevers preventieve maatregelen.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

9

Uitwerking waar wel en niet (witte vlekken) ingegrepen wordt in de populatie reeën in het leefgebied door middel van afschot.

- Zones waar wel en geen afschot plaats vindt.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

10

Uitwerking van gerealiseerd afschot in het leefgebied waar afschot plaats vindt.

- Zowel gepland als gerealiseerd afschot.
- Over minimaal de afgelopen 5 jaar.
- Inclusief effect van het afschot op algehele gesteldheid (welzijn) van reeën, knelpunten en lokale dichtheden.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

11

Bepalen wat er gebeurt als er niet ingegrepen wordt in de populatie reeën in het leefgebied.

- Effect op aantal en dichtheden in kern, rand en vrije zones.
- Effect op algehele gesteldheid reeën.
- Effect op knelpunten met wettelijke belangen.
- Effect op overlast.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

12

Bepalen gewenste stand in het leefgebied.

- Op basis van bovenstaande.
- Goede algehele gesteldheid van reeën en minimaal aantal knelpunten leidend.
- Dichtheden in kerngebieden bepalend.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

13

Bepalen op welke wijze de gewenste stand bereikt gaat worden.

- Uitgangspunt leefgebied dekkend toepassen beheermaatregel afschot.
- Afschot in kerngebieden bepalend voor realisatie gewenste stand.
- Aanpak bepalen met uitgangspunt gedrag en leefwijze reeën.
- Aanpak nader uitwerken in lokaal maatwerk waar dat noodzakelijk is.
- Aanpak nader uitwerken op basis van specifieke randvoorwaarden eigenaren/grondgebruikers.
- Aanpak afspreken met alle jachthouders in het leefgebied
- Aanpak afspreken met alle eigenaren/grondgebruikers in het leefgebied.
- Aanpak afspreken met provincie (waar grootste deel van het leefgebied in ligt).
- Doen van voorstel voor ontheffing en voorwaarden in overleg met provincie op basis van de aanpak.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

14

Realisatie aanpak preventieve maatregelen en afschot.

- Jaarlijks conform afspraken

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

15

Evaluatie reeënbeheer in het leefgebied

- Op basis van monitoren bovenstaande punten.
- Jaarlijks in het werkplan.
- Vijf jaarlijks in het faunabeheerplan.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

16

Actualiseren reeënbeheer in het leefgebied

- Jaarlijks indien lokale ontwikkelingen dit noodzakelijk maken.
- Vijf jaarlijks in het faunabeheerplan.

Realisatie door leefgebiedcoördinator in samenwerking met Reewildcommissies Wildbeheereenheden in het leefgebied en Faunabeheereenheid*.

I. INLEIDING

I.1. Toename reeën

De afgelopen zestig jaar is het aantal reeën in ons land tot zo'n 100.000 stuks toegenomen. Omdat tijdens de landelijke reewildtellingen (trendtelling) niet alle aanwezige reeën worden waargenomen, moet dit getal als een ondergrens worden aangemerkt.

Waren er in de vijftiger jaren naar schatting zo'n 5.000 reeën, in de tachtiger jaren werd de stand al op zo'n 30.000 stuks geschat, terwijl dat aantal in de negentiger jaren was gestegen naar ca. 60.000 stuks.

Noodzaak van Beheer

Zowel in het buitenland als in eigen land zijn er voorbeelden dat niet ingrijpen in reeënpopulaties leidt tot overbevolking, een hoge dichtheid c.q. ruimtegebrek, waardoor stress optreedt en voedselschaarste in de winterperiode. Dit uit zich in een verminderd welzijn van de dieren. Af te lezen aan lagere gewichten, een slechtere conditie, geringe gewei-ontwikkeling en het vaker optreden van parasitaire ziekten.

De toename van het aantal reeën leidt onder andere tot een toenemend aantal aanrijdingen en daardoor tot verkeersonveilige situaties. Meer reeën betekent eenvoudigweg ook meer aanrijdingen en niet ieder aangereden ree is op slag dood, maar zal gewond na een lijdensweg wel overlijden.

Door de toenemende aantallen neemt ook het aantal maaislachtoffers onder de kalveren en zelfs volwassen dieren toe. Ook dan overlijden dieren, vaak met zware verwondingen na een lange lijdensweg.

Ook kunnen reeën lokaal schade veroorzaken aan bossen, land- en tuinbouwgewassen en in tuinen van particulieren.

I.2. Beleid

In het regeerakkoord is opgenomen dat het Rijk de kaders en ambities van het natuurbeleid formuleert en dat de Provincies het beleid invullen en uitvoeren. De provincies voegen daarnaast nog eigen beleid toe. Omdat er vaak geen afstemming tussen provincies plaatsvindt, veroorzaakt dit beleid door gebrek aan samenhang regelmatig problemen bij de uitvoering van het beheer

van populaties. Ook is het beleid vaak weinig concreet en direct toepasbaar.

De provincie is het bevoegd gezag voor het reeënbeheer. Zij stelt beleid op en stelt regels aan uitvoering beheer en schadebestrijding vastgelegd in een verordening beheer en schadebestrijding.

Bij het beheer heeft men te maken met de eisen die de Flora en Fauna Wet (F&Fwet) daaraan stelt. Door deze eisen op een goede manier in te vullen wordt een planmatig beheer en duurzaam behoud van gezonde reeënpopulaties gewaarborgd. Dat kan door het nemen van passende maatregelen, zoals maatregelen ter voorkoming van schade, maatregelen ter verbetering van het leefgebied en door het verrichten van afschot in het kader van populatiebeheer. Daarbij moet volgens de VHR worden uitgegaan van het beheer van reeën op leefgebiedniveau (zie hfdst III).

II. BEHEER

II.1. WETTELIJK KADER FAUNABEHEER

Reeën zijn volgens de F&Fwet beschermde inheemse dieren en zijn geen wildsoort meer. Het is verboden deze dieren te verontrusten, te vangen of te doden.

De F&F wet geeft hiervoor echter wel een aantal uitzonderingen. In artikel 68 van de wet worden deze opgesomd:

1. belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
2. belang van verkeersveiligheid;
3. voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, bossen en vee;
4. voorkoming van schade aan flora en fauna;
5. andere bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) aangewezen belangen.

Deze bij AMvB aangewezen belangen zijn genoemd in artikel 4 van het Besluit 'Beheer en schadebestrijding dieren', te weten:

- voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren behorende tot ree, edelhert, wild zwijn en damhert;
- populatiebeheer: het reguleren van de populatieomvang van dieren (edelhert, wild zwijn, damhert en ree).

Met dien verstande dat, vanwege dit belang, slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is

gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende gebied of de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden.

De Faunabeheereenheid (FBE), waarin particuliere terreineigenaren, agrarische grondgebruikers, terreinbeherende organisaties en de jagers als jachthouders zijn vertegenwoordigd, is in dit kader de aangewezen instantie om ontheffing aan te vragen voor afschot van reeën. Zij zal in haar faunabeheerplan c.q. reeënbeheerplan een onderbouwing moeten geven van de noodzaak tot ingrijpen.

Tegen niet goed onderbouwde faunabeheerplannen c.q. reeënbeheerplannen wordt door jachttegenstanders bezwaar aangetekend bij de provincies. Daarna wordt vaak beroep aangetekend. De rechter kijkt bij de behandeling van deze beroepen of is voldaan aan alle wettelijke vereisten genoemd in artikel 10 Faunabesluit. Wanneer onderdelen daarvan onvoldoende of niet worden genoemd of onderbouwd, worden de beroepen tegen het plan vaak gegrond verklaard en wordt het besluit tot goedkeuring van het faunabeheerplan c.q. reeënbeheerplan vernietigd of opgeschort tot het beter is onderbouwd. Dit heeft nadelige gevolgen voor het planmatig duurzame beheer van reeën en dus voor het welzijn van reeën.

In artikel 10a t/m m van het 'Besluit faunabeheer' is aangegeven welke gegevens een faunabeheerplan ten minste moet bevatten (zie bijlage 1). In de volgende hoofdstukken wordt aangegeven op welke wijze aan deze vereisten wordt voldaan.

II.2. HET FAUNABEHEERPLAN (REEËNBEHEER PLAN)

In het Faunabeheerplan (Fbp) worden de soorten aangegeven waarvoor in het werkgebied van de Faunabeheereenheid duurzaam beheer en schadepreventie noodzakelijk is. Het dient tevens als basis voor ontheffingsaanvragen ex artikel 68 van de F&Fwet.

Binnen het faunabeheerplan, opgesteld door de FBE, is het ree veelal een integraal onderdeel. Deze richtlijn heeft specifiek betrekking op de reeën en daarom wordt verder gesproken over het reeënbeheerplan.

Bij een juiste onderbouwing verleent de provincie een ontheffing aan de FBE om een bepaald aantal dieren te schieten. De FBE schrijft deze ontheffing door in de vorm van een machtiging aan de wildbeheereenheden (WBE's), die vervolgens de machtiging doorschrijft aan de individuele jachthouders c.q. reewildbeheerders in de vorm van een toewijzing. De verantwoordelijkheid voor het reeënbeheer blijft bij de provincie.

De VHR heeft in 2014, naast deze richtlijn, een verkorte uniforme richtlijn Fbp reeën opgestelde t.b.v. de FBE's en Provincies. Hiermee beoogt de VHR dat er meer uniformiteit komt tussen de reeënparagrafen van de verschillende Provincies en deze beter voldoen aan de wettelijk gestelde eisen.

Het faunabeheerplan en dus ook het reeënbeheerplan dienen door de provincie, gehoord het Faunafonds, te worden goedgekeurd, alvorens ontheffing kan worden verleend. Na goedkeuring wordt uitvoering gegeven aan dit plan. Voor het reeënbeheerplan geldt maximaal een periode van vijf jaar. Een reeënbeheerplan moet **flexibel** zijn, waardoor het beheer als **maatwerk** kan worden uitgevoerd.

Gedurende de looptijd van het reeënbeheerplan worden afschot, gewichten, valwild en schades geregistreerd. Aan de hand van deze gegevens wordt in de beheerperiode geëvalueerd of het gevoerde beheer tot het gewenste doel heeft geleid en of het beheer moet worden bijgesteld.

Deze cyclus van plannen, uitvoeren, registreren en evalueren dient voortdurend te worden herhaald en staat of valt bij een goede en consequente naleving van de afspraken.

Met deze cyclus leggen reeënbeheerders verantwoording af over het gevoerde beheer aan de maatschappij. Door te leren van ervaringen zorgen ze voor een voortdurende verbetering van het beheer.

II.3. HET WERKPLAN

Naast het vijfjaarlijkse reeënbeheerplan acht de VHR het noodzakelijk om ook jaarlijks een werkplan op te stellen. Het werkplan is een verdere uitwerking van het reeënbeheerplan. Hierin dient nader inzicht gegeven te worden op de aanwezigheid van de populaties gedurende het jaar en dient een beschrijving te worden gegeven van de plaatsen waar en in welke perioden van het jaar de in

onderdeel g van artikel 10 van het Besluit Faunabeheer bedoelde handelingen (om de gewenste stand te bereiken) zullen plaatsvinden (maatwerk). Daarnaast kunnen lokale omstandigheden zo snel veranderen dat het gevoerde beheer jaarlijks bijgesteld moet kunnen worden. Binnen het werkplan wordt rekening gehouden met het relatieve belang van verschillende onderdelen van het leefgebied van een populatie reeën.

In het werkplan wordt het leefgebied ingedeeld in 3 soorten zones: de kernzones, de randzones en de vrije zones.

De **kernzones** bieden de reeën de beste leefomstandigheden en voldoen jaarrond volledig aan de behoeften die de reeën stellen n.l. voldoende voedsel, vocht en veiligheid en de mogelijkheid tot voortplanting. Daarmee wordt ook voldaan aan voorwaarden m.b.t. voedsel, dekking en rust.

De **randzones** voldoen minder goed aan bovengenoemde behoeften van reeën, maar bieden wel ruimte om zich (tijdelijk) te verspreiden. In veel gevallen heeft de uitbreiding zo ook plaatsgevonden. Vooral door structurele verontrusting zijn er in de leefgebieden bijna altijd randzones aanwezig.

Vrije zones missen de belangrijkste voorwaarden voor het voorkomen van reeën of het voorkomen van reeën leidt aldaar tot te veel knelpunten en daarmee tot onaanvaardbare schade aan maatschappelijke belangen. Preventieve Maatregelen zijn hier niet haalbaar. Reeën zijn in deze zones ongewenst of niet aanwezig.

In het werkplan wordt verder gedetailleerd aangegeven hoe het beheer per zone gaat plaatsvinden, waar en welke problemen en knelpunten, zoals het verkeersveiligheid, schade aan land-, tuin- en bosbouw, maaislactoffers e.d., zich voordoen en welke preventieve maatregelen worden getroffen en hoe, wanneer en waar het noodzakelijke afschot wordt gerealiseerd. Dat houdt in dat bij de afschotverdeling door de WBE ook rekening gehouden moet worden met lokale problemen en knelpunten en veranderende omstandigheden.

Alleen op basis van verkeersveiligheid, schade aan wettelijke belangen en voor noodzakelijk ingrijpen in de populatie wordt een ontheffing verleend.

Ook wordt in het werkplan aangegeven waar en met welke maatregelen het natuurlijk gedrag en leefwijze van de reeënpopulatie kan worden gestimuleerd, maar bijvoorbeeld ook hoe de zichtbaarheid van reeën kan worden vergroot. En verder hoe de inrichting en het beheer van het leefgebied kan worden bevorderd ten gunste van het reewild. Dit alles in overleg en samenwerking met terreineigenaren.

III. LEEFGEBIED

III.1. Wat is het leefgebied

Reeën houden zich niet aan grenzen van jachtvelden en terreingrenzen, niet aan de grenzen van wildbeheereenheden en niet aan provinciegrenzen. En zelfs niet aan onze landsgrens. Reeën bepalen in beginsel zelf waar zij leven. Daarbij worden zij en dus hun leefgebied begrensd door onze menselijke activiteiten, onze ruimteclaims en de door ons mensen opgeworpen fysieke barrières, zoals snelwegen, spoorlijnen, vaarten en kanalen, monoculture landbouwgebieden, rasters etc.. Het ree is een strategische opportunist en weet steeds zelf wel een plekje naar zijn gading te vinden. Zo'n leefgebied kan, door de aard van de begrenzings, zowel klein als groot zijn van oppervlakte, kan meerdere wildbeheereenheden omvatten en zelfs meerdere provincies. Ook een deel van onze buurlanden kan binnen een leefgebied vallen. Bekend is dat in Limburg al jarenlang het reewildbeheer samen met Duitse en/of Belgische beheerders wordt uitgevoerd.

De leefgebiedbenadering houdt in dat het huidige beleid en beheer bijgesteld moeten worden naar de eisen van het ree. Niet langer jachtveld gericht, niet meer op WBE-grens gericht of FBEgrens gericht, maar op **leefgebiedniveau**.

Dat betekent dat de betrokken FBE's daarmee rekening moeten houden, bij het opstellen van de reeënbeheerplannen, en zo nodig deze plannen onderling moeten afstemmen. Ook is het wenselijk dat alle bij het beheer betrokken partijen (de provincies als de verantwoordelijken voor het reeënbeheer, de FBE's, de WBE's, de terreineigenaren en terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, de Landschappen, Natuurmonumenten e.d., landbouworganisaties, gemeenten etc.) volgens die reeënbeheerplannen werken en gezamenlijk maatregelen treffen en afschotplannen opstellen en realiseren.

Een gezamenlijk opstellen van het werkplan is daarom een even grote noodzaak als het opstellen van een faunabeheerplan. Bij het bijbehorende gezamenlijke afschotplan moet worden uitgegaan van de kernzones, randzones en vrije zones, populatiedynamiek, hoge dichtheden en lage dichtheden, aanwas, migratie en sterfte binnen de populatie in het specifieke leefgebied.

Dat die samenwerking mogelijk is laat de Veluwe zien, waar de WBE's, FBE en Provincie al langer als collectief samenwerken bij het beheer van het grofwild op leefgebiedniveau.

III.2. Leefgebiedcoördinator

Om dit alles te realiseren is de inzet van een onafhankelijk persoon, de leefgebiedcoördinator, noodzakelijk.

Binnen het leefgebied zijn vele partijen met verschillende belangen betrokken bij het reeënbeheer.

Om tot een goede afstemming, samenwerking en coördinatie van activiteiten te komen en uiteindelijk tot een uniform beheer, is een onafhankelijk persoon noodzakelijk.

De leefgebiedcoördinator moet de spil vormen binnen het leefgebied en draagt in belangrijke mate bij aan het welslagen van het reeënbeheer.

Uiteraard moet de leefgebiedcoördinator verstand van zaken hebben betreffende het ree en het reeënbeheer, maar daarnaast ook goed kunnen communiceren en partijen kunnen binden.

(zie verder bijlage 2).

III.3. Beschrijving leefgebied

In het reeënbeheerplan dient een globale beschrijving te worden gegeven van het leefgebied. Denk daarbij aan de ligging, omvang en begrenzing en de daarbinnen gelegen WBE's. Waar komen reeën voor en waar niet. Waar wordt ingegrepen door middel van afschot, of niet?

Ook wordt aangegeven welke verschillende partijen in het leefgebied direct of indirect met het reeënbeheer te maken hebben, zoals gemeenten, landbouw, terreinbeherende organisaties (TBO's), waterschap, landgoederen, particulieren e.d.

Verder wordt een beeld geschetst van de verschillende terreintypen, eventueel in tabelvorm, met oppervlakten, zoals bos, heide, weiland, rietlanden en moerasgebieden.

Dit maakt het tevens eenvoudiger om een beeld te geven van het voedselaanbod in de vegetatieperiode en de vegetatie rustperiode.

Uiteraard zal ook het gebruik van het leefgebied moeten worden aangegeven, zoals landbouw, veeteelt, gemengd bedrijf, tuinbouw, bosbouw, bebouwing, (verkeers)wegen, recreatie e.d. Hiermee zijn ook direct knelpunten en risicogebieden aan te duiden.

Ook dienen ontwikkelingen binnen het gebruik van het leefgebied, die eventueel consequenties hebben voor de reeënpopulatie, vermeld te worden. Het visueel maken van bovenstaande met kaarten is aan te bevelen.

Bovenstaande wordt jaarlijks meer in detail uitgewerkt in het werkplan.

IV. SCHADE AAN BELANGEN

IV.1. Verkeersveiligheid

Aanrijdingen

Aanrijdingen leiden niet alleen tot dierenleed, maar ook tot verkeersonveilige situaties voor de weggebruiker en (aanzienlijke) schade aan voertuigen.

Aanrijdingen met reeën doen zich gedurende het gehele jaar voor, met een piek in het voorjaar (april/mei) en een kleinere piek in het najaar.

Uit onderzoeken naar aanrijdingen met reeën op de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug blijkt dat er een significante relatie is tussen het aantal reeën en het aantal aanrijdingen. Daarbij gaat het in Nederland om aanzienlijke aantallen: zo'n 10.000 reeën per jaar.

In het voorjaar worden de reeën territoriaal en ontstaat onrust in de populatie. Jonge dieren worden door de oudere dieren verdreven en moeten op zoek naar een nieuw benuttingsgebied. Hoe meer reeën aanwezig zijn, hoe meer onrust en hoe groter de kans op aanrijdingen. In het najaar vindt de sprongvorming plaats en is er in november de tweede voedselpiek, waardoor de reeën meer migreren in het leefgebied.

Maatregelen

De wegbeheerder (rijk, provincie, gemeente) is verantwoordelijk voor de veiligheid op de wegen en dient maatregelen te nemen om die veiligheid te waarborgen. WBE's hebben echter een belangrijke signalerende functie richting wegbeheerder. Daarom moet bij knelpunten altijd contact opgenomen worden met de wegbeheerder.

Om de kans op aanrijdingen te verkleinen kunnen door de wegbeheerder wildspiegels langs de weg worden geplaatst en snelheidsbeperkende maatregelen worden genomen. De effectiviteit van de al jaren in gebruik zijnde wildspiegels is echter op den duur twijfelachtig. Een duurdere maatregel kan zijn het plaatsen van een automatisch wildsignaleringsstelsel op plaatsen waar regelmatig reeën oversteken en dus ook regelmatig aanrijdingen plaatsvinden, de z.g. hotspots. De meest effectieve, maar ook meest kostbare, is de aanleg van ecoducten.

Het (lokaal) inperken van de populaties door de WBE's is een essentiële maatregel om het aantal aanrijdingen te

verminderen. Dit wordt uitgewerkt in het werkplan. Aanrijdingen kunnen een reden zijn om de populatie (voorjaarsstand) op een lager niveau te houden dan op grond van de (voedsel)draagkracht kan worden vastgesteld. Het kan ook een reden zijn om reeën vooral in de nabijheid van plaatsen die als knelpunt worden aangemerkt te schieten. Een combinatie van beide vormen van ingrijpen in de populatie is effectief.

In situaties waar verkeersveiligheid in het geding is, is het verstandig vroegtijdig een aantal bokkalveren weg te nemen. Deze vormen namelijk het volgende jaar als jaarlingen de grootste risicofactor, immers sterke jaarlingen worden verdreven door territoriale bokken. Dit vraagt maatwerk, want door het schieten van extra bokkalveren in de periode van het geitenafschot bestaat het risico dat er te weinig geiten worden geschoten. De ontheffingen moet wel de mogelijkheid geven voor afschot van extra bokkalveren. Er moet dus ook ruimte zijn in het reeënbeheerplan en de ontheffing om dit te kunnen realiseren.

Eventuele afschotzones langs wegen kunnen bepaald worden op basis van benutting van het leefgebied van de reeën ter plaatse. In de kerngebieden is het aan te bevelen in de invloedzone van wegen geiten te schieten, zodat aanwas en dus migratie op deze plaatsen beperkt blijft. Jaarlingen kunnen zowel in de invloedzone als daarbuiten geschoten worden omdat ze een grotere actieradius hebben. Territoriale bokken schieten langs wegen werkt veelal contraproductief. Hier geldt zeker dat lerend beheren op basis van goed monitoren en zo nodig bijsturen de enige juiste weg is.

Registreren aanrijdingen en valwild

Uitgaande van de gewenste voorjaarsstand (doelstand op basis van het werkplan) is het van belang te kunnen meten of de maatregel (inperken populatie en/of afschot op specifieke knelpunten) effect heeft. Daarvoor is het nodig dat het aantal aanrijdingen met reeën en overig valwild nauwkeurig wordt bijgehouden. De FBE bepaald in overleg met provincie, leefgebiedcoördinator en WBE's de specifieke aanpak.

Door al deze gegevens ieder jaar op kaart in te tekenen krijgt men een goed beeld waar, wanneer en hoeveel aanrijdingen hebben plaatsgevonden, zoals specifieke knelpunten (hotspots). En eventueel kunnen daar aanvullende maatregelen worden genomen (raster, verkeersmaatregelen, extra wildspiegels, aanpassing begroeiing rond wegen, nog verdere inperking populatie

e.d.). Ook de effecten van deze maatregelen worden zo zichtbaar. Registratie van maaislachtoffers en registratie van preventieve maatregelen ter beperking van maaislachtoffers is verder van groot belang.

Landelijk is daarvoor de Stichting Wildaanrijdingen Nederland (SWN) opgericht. In een aantal provincies wordt dit provinciaal geregeld, zoals binnen de provincie Gelderland door de Stichting Groen netwerk, in Utrecht door de Stichting Valwild Utrecht en in Brabant door de Stichting Afhandeling en Monitoring Faunaaanrijdingen (SAMF).

Hoewel verdrinking wettelijk gezien geen reden is voor beheer van reewild, is het toch raadzaam verdrinkingsgevallen in beeld te brengen. Op specifieke knelpunten kunnen dan gerichte maatregelen worden genomen, bijvoorbeeld het (laten) aanleggen van zogenaamde uitreedplaatsen.

Registreer bij aanrijdingen: de locaties, de data tijdstip en het geslacht. Naast gegevens van genoemde stichtingen kunnen ook jachthouders, politie, wegbeheerder en dierenambulance gegevens hebben verzameld.

Door de registratie van aanrijdingen met reeën, kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 d, e, l, m, g, Besluit faunabeheer.

IV.2. Schade aan bos en land- en tuinbouwgewassen

Schade

Reeën kunnen schade veroorzaken aan bosverjonging en aan land- en tuinbouwgewassen. Belangrijk is dat betrokkenen schade noteren en doorgeven aan de WBE's. Momenteel gebeurt dat te weinig en wordt schade gezien als een bedrijfsrisico dat er bij hoort.

De Beleidsregels tegemoetkoming faunaschade van het Faunafonds voorzien wel in een schadevergoeding, echter er volgt geen schadevergoeding wanneer er geen schade voorkomende maatregelen zijn getroffen. Vaak betreft dit lokale aangelegenheden.

Maatregelen

Daar waar verjagen en uitrasteren geen optie vormen, is het wegnemen van de schadeveroorzakers, dan wel een tijdelijke verlaging van de reewildstand, een mogelijk te nemen maatregel. Dit wordt in het werkplan opgenomen.

Registreren van schade

In alle gevallen geldt dat het vastleggen van schades door reeën noodzakelijk is. Ook dit is een aangelegenheid van de jachthouders (en tuinders/boeren/bosbouwers) binnen de WBE. Door deze schades aan te geven op een kaart, worden knelpunten binnen het werkgebied van de WBE zichtbaar. Ook wordt dan inzichtelijk gemaakt of genomen maatregelen het beoogde effect sorteren.

Reeën worden steeds meer gesignaleerd in stadsranden en schade wordt dan ook steeds meer door particulieren gemeld, waarbij de reeën tuinplanten komen oppeuzelen. Laatstgenoemde schade is echter geen wettelijk belang en kan als zodanig geen onderbouwing zijn voor ontheffing ex artikel 68 van de F&Fwet. Wel kan dit een onderbouwing zijn van lokaal te hoge dichtheden, waardoor reeën gedwongen worden in stadsranden te gaan leven (vaak jonge dieren). Of adviseren over gebruik andere tuinplanten (niet smakelijk voor reeën).

Registratie van schade(meldingen) aan bos en land- en tuinbouwgewassen.

Door de registratie van schades door reeën kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 d, e, l, m, Besluit faunabeheer.

IV.3. Voorkomen/bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren

Mede gelet op het welzijn van het individuele dier is het wenselijk dat, in geval van onnodig lijden van een ree, kan worden ingegrepen. Het gaat dan om gewonde en zieke reeën die uitzichtloos lijden (bijv. verkeers- of maaislachtoffers). WBE's dienen, met het oog op dit belang, te beschikken over een aantal extra reewildmerken die voor dit doel kunnen worden gebruikt.

Artikel 2, lid 1 F&Fwet bepaalt dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.

Het is van belang om alle gevallen van zieke of gebrekkige dieren vast te leggen. Hiermee wordt duidelijk of er sprake is van incidentele gevallen of dat er meer aan de hand is. Bijvoorbeeld omdat er ongeoorloofde bestrijdingsmiddelen worden gebruikt of omdat er, door andere dieren, een ziekte is overgebracht. Bij twijfels kan een gekwalificeerde persoon monitoren

(GPM) worden geraadpleegd om nader te toetsen of een dier moet worden aangeboden aan het **Dutch Wildlife Health Centre** (DWHC) te Utrecht voor nader onderzoek (zie ook www.dwhc.nl).

Registratie van zieke of gebrekkige reeën.

Door de registratie van zieke of gebrekkige reeën kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art.10. Besluit faunabeheer.

V. REEËNBEHEERPLAN en WERKPLAN

V.I.GEGEVENS REEWILDPOPULATIE

V.I.I. Kwantitatieve gegevens

Artikel 10 Faunabesluit onderdeel c vraagt om kwantitatieve gegevens over de populatie, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties gedurende het jaar.

Het tellen van reeën is een lastige zaak, want reeën verblijven overdag veelal in dekking (bos, bosschages, heide, ruigte, riet e.d.). In de schemering worden ze meestal actief en komen ze tevoorschijn om voedsel te zoeken. De avond en vroege ochtend zijn dan ook de beste tijdstippen om reeën te tellen. Slechts een deel van alle reeën treedt op hetzelfde moment buiten de dekking.

Dit is onlosmakelijk verbonden met hun leefwijze waarin de reeën elkaar mijden in tijd en plaats. Het exact vaststellen van het aantal reeën dat in een gebied aanwezig is, is dan ook niet mogelijk.

Het is noodzakelijk dat in het gehele leefgebied (bv. ook de reeën die aanwezig zijn in gebieden, waar geen afschot plaatsvindt), reeën geteld worden. Dit is van wezenlijk belang om een goed beeld te krijgen van de grote van de populatie reeën binnen het totale leefgebied.

Door middel van een voorjaarsstelling (eind maart, begin april) waarbij achtereenvolgens gedurende een avond-ochtend-avond wordt geteld (zie bijlage 3), kan een beeld worden verkregen van het minimaal aantal aanwezige reeën het MNA (*Minimum Number Alive*). Het uiteindelijke telresultaat geeft dus de **ondergrens** aan van het aantal werkelijk aanwezige reeën, die kan/moet dienen als trend om te zien of een populatie in aantal stijgt, gelijk blijft of afneemt.

Voorjaarsstelling/telprotocol VHR

Door de telling ieder jaar op dezelfde wijze en op hetzelfde tijdstip uit te voeren volgens het telprotocol VHR geven de telresultaten gedurende een reeks van jaren een trend in de aantalontwikkeling van de populatie. Wanneer een populatie groeit, zullen er ook meer dieren tijdens een telling worden waargenomen. Het omgekeerde geldt ook. Deze trend is de rode draad bij het beheer van reeënpopulaties.

Immers, wanneer het doel is de populatie niet verder in aantal te laten toenemen en uit de trend blijkt dat dit toch het geval is, moet het beheer (noodzakelijk afschot)

worden bijgesteld. En andersom ook!

In het verleden zijn de voorjaarstellingen vaak op onderdelen op verschillende wijzen door de WBE's uitgevoerd en uitgewerkt. Ook zijn tellingen vaak op verschillende data uitgevoerd. Dit betekent dat de resultaten van die verschillende tellingen slecht met elkaar vergeleken kunnen worden en het dus onmogelijk is om een sluitende trend in de ontwikkeling van het reeënbestand op leefgebiedniveau te bepalen. Het landelijk op dezelfde manier uitvoeren en uitwerken van de voorjaarstelling is daarom van groot belang. De trendtelling, zoals vermeld in het telprotocol 2014, kan afwijken van de telling zoals die in voorgaande jaren is uitgevoerd. Werd in het verleden meestal geteld per jachtveld, volgens het nieuwe telprotocol wordt voortaan uitgegaan van een telgebied (waarvan er meerdere zijn per leefgebied) dat een dusdanige grootte heeft dat dit in ca. 2,5 uur éénmaal kan worden doorkruist. Dat houdt in dat kleinere jachtvelden samengevoegd moeten worden om een voldoende groot telgebied te krijgen en de betrokken jachthouders dit gezamenlijk tellen. Samenwerking op leefgebiedniveau is dus een vereiste bij de uit te voeren tellingen.

Voor het uitvoeren en uitwerken van uniforme voorjaarstellingen heeft de VHR daarom een nieuw telprotocol 2014 uitgewerkt.

De verwerking van de tellingen is in de 2014 versie vereenvoudigd en door invoering van de gegevens in het faunaregistratiesysteem zijn direct de resultaten te zien. Dit betekent ook dat de resultaten van voorgaande tellingen niet 1 op 1 kunnen worden vergeleken met die van de telling volgens het telprotocol. Tenzij er altijd geteld is volgens de regels in het telprotocol 2014. Het is dus belangrijk om dat na te gaan. In principe wordt in 2014 aan een verbeterde reeks trendtellingen begonnen.

Om de resultaten van voorgaande jaren te kunnen vergelijken met de nieuwe telmethode, kan een aantal jaren nog schaduw worden gedraaid met de oude methode. Hierdoor kunnen trends in elkaar worden geweven. Heeft men jarenlang steeds op dezelfde manier geteld (dus niet via steeds wisselende methoden, dan zal de trend (dus niet de cijfers) te vergelijken zijn met de trend van de nieuwe methode.

Zie voor nadere details het telprotocol van de VHR (zie bijlage 4).

Organiseren trendtelling en vastleggen resultaat.

Door te tellen kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 c Besluit faunabeheer.

Jaarrondtellingen

Om gegevens te verzamelen over de ruimtelijke aanwezigheid van de populatie gedurende het jaar, dienen naast de voorjaarstellingen ook jaarrondtellingen te worden uitgevoerd. Deze geven niet alleen meer informatie over het aantal aanwezige reeën, maar ook over de Geslachtsverhouding (GV) en leeftijdsopbouw, aantal kalveren per geit, waar de reeën zich gedurende het jaar ophouden en hoe het leefgebied zowel 's zomers als 's winters wordt gebruikt, evenals of zich ontwikkelingen en constitutieproblemen voordoen binnen de populatie. Verder kan een jaarrondtelling de conclusies van de voorjaarstellingen aanscherpen. Maak de verzamelde gegevens ook in- en overzichtelijk door deze op kaarten uit te zetten.

VI.2. Voedselaanbod

Relatie voedsel en populatiegrootte

In het reeënbeheerplan moet aangegeven worden welk voedsel, zowel in de zomer als de winter, aanwezig is binnen het leefgebied en of dat voedsel ook bereikbaar c.q. beschikbaar is voor reeën. Indien voedselbronnen moeilijk of niet bereikbaar zijn voor reeën (bijv. door uitrastering) zal moeten worden aangegeven welke andere voedselbronnen beschikbaar zijn.

Reeën stellen eisen aan hun leefgebied:

- de aanwezigheid van voldoende en kwalitatief goed voedsel (in vegetatieperiode en in vegetierustperiode).
- er moet kunnen worden voorzien in hun behoefte aan vocht (al wordt vocht voor een groot deel opgenomen uit het voedsel)
- de aanwezigheid van rust, veiligheid en dekking om ongestoord te kunnen foerageren en te herkauwen.

Er is een relatie tussen voedselaanbod en de omvang c.q. groeisnelheid (reproductie) van de aanwezige reeënpopulatie. Die relatie zal moeten worden aangegeven. In het werkplan kan dat verder worden uitgewerkt naar kwalitatief goede benuttingsgebieden: jaarrond goed (kernzone), minder goede benuttingsgebieden of slechts delen van het jaar

(randzone) en slechte gebieden (vrije zones) en de daarbij horende reeëndichtheid. In de vrije zones kan dus de voedselomstandigheid slecht of juist optimaal zijn, maar de knelpunten zo groot dat reeën daar niet welkom zijn. Bij de berekening van de draagkracht zal hier dus rekening mee moeten worden gehouden.

Geen beheer uitvoeren leidt er onvermijdelijk toe dat er problemen en knelpunten gaan optreden.

Uitwisselingsmogelijkheden

Ook moet worden aangegeven of er tussen verschillende voedselbronnen uitwisseling kan plaats vinden door reeën. Hoewel reebokken in de zomer territoriaal leven, is er uit onderzoek bekend dat ze ook buiten hun territorium voedselrijke plaatsen kunnen bezoeken. Reegeiten overlappen hun benuttinggebied in tijd en plaats tot soms wel 95%. Zeker in de winter, wanneer reeën in sprongen leven, trekken de dieren naar de meest voedselrijke en rustige plaatsen binnen het leefgebied. Reeën kunnen dan op plaatsen worden waargenomen ver van die waar ze in de zomer leven.

Aangeven van voedselaanbod en uitwisselingsmogelijkheden.

Door het beschrijven van voedselaanbod en uitwisselingsmogelijkheden kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 I Besluit faunabeheer.

V.2. GEWENSTE STAND

V.2.1. Noodzaak duurzaam beheer in relatie tot flora en fauna

Wanneer de stand aan reeën blijft toenemen en er geen maatregelen genomen worden, zullen zich, zo blijkt uit de praktijk en uit vele onderzoeken, allerlei problemen kunnen gaan voordoen. In voorgaande hoofdstukken is al ingegaan op een aantal problemen: aanrijdingen, toenemende schade aan land-, tuin- en bosbouw, maaislachtoffers en een toename van zieke en gebrekkige dieren.

Een aspect dat echter nog niet is genoemd is de schade die aan flora en fauna kan worden toegebracht. Door al te grote vreeschade kan er geen natuurlijke verjonging meer optreden, waardoor de natuurlijke diversiteit afneemt. Dit zal uiteindelijk weer effect hebben op het voorkomen van andere dieren en op de aanwezige

vegetatie. Hierdoor kan er een verarming aan natuurlijke waarden binnen het leefgebied optreden. Het leefgebied wordt in die gevallen uiteindelijk steeds minder geschikt voor de reeën zelf. Uit de literatuur komt naar voren dat een te hoge stand leidt tot sociale onrust onder de aanwezige reeën, geen rust om te herkauwen, waardoor te veel energieverlies kan optreden en stress ontstaat, wat leidt tot een verminderde weerstand en een grotere vatbaarheid voor parasieten.

De VHR adviseert te onderbouwen op basis van de volgende stappen:

1. Wat gebeurt er als we niets doen;
2. Welke preventieve maatregelen moeten worden genomen;
3. Welke mate van afschot is daarnaast noodzakelijk.

Dit alles uit zich ook door lagere gewichten, een afname van de conditie, slechtere geweiopbouw, hogere sterfte onder de volwassen dieren en vooral de kalveren o.a. als gevolg van de slechte conditie van de moedergeit. Hierdoor treedt degeneratie, onnodig lijden en hoge sterfte op, evenals het aantal aanrijdingen.

V.2.2. Aanpassingsvermogen

Maar rechtvaardigt voorgaande een ingrijpen in een populatie in de vorm van het reguleren van de populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het leefgebied?

Volgens de VHR is het antwoord daarop bevestigend. Volgens de definitie van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA), zo blijkt uit het rapport Zorgplicht Natuurlijk Gewogen, is dan het aanpassingsvermogen van de populatie aangetast en is er sprake van lijden en sprake van een negatieve toestand die onwenselijk is en die, indien mogelijk, voorkomen of beëindigd moet worden. De mens heeft dan moreel gezien de verantwoordelijkheid om rekening te houden met het welzijn van de populatie reeën en heeft dan een zorgplicht.

Als er geen technische of biologische mogelijkheden zijn om de omgevingsomstandigheden te verbeteren, zal een bestandsvermindering via afschot van individuen de oplossing moeten zijn. De welzijnsaantasting van de populatie prevaleert dan boven de welzijnsaantasting van het individuele ree. Door de stand op een bepaald peil te houden, rekening houdend met veranderingen van de omgevingsomstandigheden, bereiken zowel het

individuele ree als de reeënpopulatie een staat die als positief wordt ervaren, en wordt tevens bereikt dat de welzijnsstatus op een constant niveau blijft. Dan is er ook sprake van een duurzame populatie.

De VHR beveelt dan ook aan om per leefgebied bij het opstellen van het faunabeheerplan (reeënbeheerplan) en het werkplan een analyse te maken of het aanpassingsvermogen is overschreden, of het welzijn van de reeënpopulatie is aangetast en of er sprake is van dierenleed en daarmee samenhangend een zorgplicht.

De noodzaak tot duurzaam beheer

Hiermee kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 d, Besluit faunabeheer.

V.2.3. Gewenste stand

De kwaliteit en kwantiteit van de te benutten biotoop (leefomgeving), maar ook maatschappelijke belangen zijn dus bepalend voor dat aantal. Dit wordt geïndiceerd met de maatschappelijke draagkracht van een terrein.

Het is van belang om aan te geven hoeveel reeën er kunnen leven in overeenstemming met het voedselaanbod in de kernzones zonder dat er (te veel) aanrijdingen, schadeproblemen en dierenwelzijnproblemen optreden: de gewenste stand.

De methode Van Haften (zie bijlage 4) geeft een puntenclassificatie voor de kwaliteit van de biotoop, waarbij een bepaald aantal reeën per 100 hectare dekking aanwezig kunnen zijn zonder dat hun conditie wordt aangetast in dat gebied.

Bij die populatiedichtheid behouden de reeën een gewichtrange die bij dat specifieke biotoop past, hebben voldoende ruimte, raken de reeën niet in een slechte conditie én berokkenen de reeën weinig tot geen schade aan maatschappelijke belangen.

Echter, lang niet voor elk gebied is de methode van Haften toe te passen.

Naast de methode van Haften zijn er daarom ook diverse andere methoden ontwikkeld (zie bijlage 2), die eventueel toegepast kunnen worden.

De draagkracht van het gebied voor reeën bepalen

Hiermee kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 f, i Besluit faunabeheer.

V.3. Beheermaatregelen

In voorgaande hoofdstukken is al ingegaan op te nemen maatregelen om aanrijdingen met reeën te voorkomen of om schade aan belangen te voorkomen. Wettelijk gezien kan men problemen pas als laatste alternatief met afschot oplossen. In eerste instantie dienen andere maatregelen dan afschot te worden afgewogen. In het reeënbeheerplan dient dus te worden aangegeven waar en welke noodzakelijke maatregelen er worden of zijn getroffen en welk effect deze maatregelen zullen scoren of hebben gescoord. Mochten deze maatregelen echter niet het gewenste effect hebben opgeleverd of bijvoorbeeld technisch niet zijn uit te voeren, dan kan afschot als middel worden toegepast.

Dat dient dus onderbouwd te worden. In het werkplan dient dit per jaar te worden uitgewerkt.

V.4. Vaststellen afschot

Ontwikkeling van de populatie

Bij alle WBE's worden al vele jaren tellingen gehouden, zowel voorjaarstellingen als jaarrondtellingen. Op basis daarvan is de ontwikkeling van de aanwezige populatie aan te geven.

Er is geen algemene formule te geven om het afschot te bepalen.

De reeëndichtheid en de eventuele toe- of afname van reeën kan van gebied tot gebied verschillen, afhankelijk van vele factoren zoals o.a. het voedselaanbod en predatie, veranderingen in de leefomgeving (landschapsbeheer, landbouw, infrastructuur, aanwezige knelpunten, recreatie e.d.).

Wanneer het doel is de populatie (voorjaarsstand) op het huidige niveau te houden en zich weinig problemen voor doen, dan zal het aantal dieren dat uit de populatie dient te worden weggenomen in dezelfde orde van grootte moeten liggen als het aantal dieren dat al jaarlijks werd geschoten. Geeft de trend aan dat het aantal reeën constant blijft, dan zal het aantal stuks afschot gelijk kunnen blijven.

De resultaten van de tellingen, de daaruit bepaalde trendontwikkeling en het verrichte afschot van de voorgaande periode geven houvast om het benodigde afschot voor de komende periode(n) te bepalen.

Wil men echter de stand verhogen, bijvoorbeeld omdat de trend duidelijk daalt of omdat zich geen problemen zullen voordoen bij een hoger aantal reeën, dan zal het afschot

kunnen worden verminderd. Uiteraard mag dat niet leiden tot problemen in de daaropvolgende jaren.

Voor het verlagen van de stand, omdat de trend een duidelijke stijging te zien geeft en er knelpunten en problemen zijn ontstaan of toenemen, zal het afschot juist moeten worden verhoogd en net zo lang worden aangehouden tot de knelpunten en problemen zijn opgeheven.

Blijven knelpunten aanwezig en de problemen zich voordoen, ondanks de verhoging van het afschot, dan zal de volgende jaren het afschot nogmaals moeten worden verhoogd, tot de knelpunten en problemen tot een aanvaardbaar niveau zijn opgelost. Dit altijd in relatie tot de resultaten van de trendtelling. Zowel bij een verlaging als verhoging van het afschot zal moeten worden uitgegaan van een stand die geen schade toebrengt aan in de F&Fwet genoemde belangen.

Bij het aanpassen van het afschot moet altijd rekening worden gehouden met variaties in de aanwas, valwild, voedselaanbod en eventuele veranderingen in GV en leeftijdsfase opbouw.

Hier komt het belang van monitoren naar voren. Alleen door consequent te monitoren worden veranderingen zichtbaar.

Locaties van afschot

In het werkplan is aangegeven waar de kernzones, randzones en vrije zones zich bevinden in het leefgebied. Op basis van de onderscheiden zones en de daar voorkomende problemen, knelpunten en risico's wordt het afschot toegewezen aan de jachthouders. Zijn er geen problemen of knelpunten in een veld en doen zich ook

Het toegewezen afschot dient ook daadwerkelijk 100% te worden gerealiseerd, omdat anders bestaande knelpunten en problemen niet worden opgelost.

geen welzijnsproblemen voor bij de aanwezige reeën, dan is een ingreep niet noodzakelijk en wordt voor dat veld het afschot niet aangepast. Vice versa kan ook. Het bepalen van de aanwas, en leeftijdsamenstelling gebeurt op basis van de jaarrondtellingen en de jaarlijkse trendtellingen.

Vaststellen afschot op basis van uitkomst tellingen (toe- of afname), gewenste stand en het afschot van het voorgaande jaar

Hiermee kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 g,h, j Besluit faunabeheer.

V.5. Aantalregulatie en selectie

Het realiseren van het noodzakelijke, op basis van het reeënbeheerplan, door de provincie toegekende afschot is van groter belang dan selectie op zesenders, gaffels of spitsers. Gebleken is dat het z.g. selectief afschot op uiterlijke kenmerken niet heeft geleid tot een kwalitatief beter reeënbestand. Bij populatiebeheer geldt daarom het credo: 'Zahl vor Wahl' bij de uiterlijke kenmerken en 'Wahl vor Zahl' bij de leeftijdsopbouw en GV, dus aantallen vóór selectie op uiterlijke kenmerken. Het is wel zo dat in de GV en leeftijdsfaseopbouw wel een keuze gemaakt dient te zijn en ook in specifieke maatwerklocaties, zoals rond wegen e.d.

Het toegewezen afschot kan dus jaarlijks fluctueren, afhankelijk van knelpunten en problemen, maar ook afhankelijk van veranderende omstandigheden binnen het leefgebied.

Bij de uitvoering van het beheer moet de beheerder trachten van het hem toegewezen aantal reeën 50% jong en 50% volwassen te schieten, waarbij volwassen dominante reeën zoveel mogelijk worden gespaard. Dat laatste om sociale onrust onder de reeën te voorkomen, immers dat leidt weer tot een toename van knelpunten. Belangrijk is om bij de verdeling van het afschot tussen bokken en geiten uit te gaan van de geslachtverhouding.

Dit geldt zeker voor de bestandsreductie van het vrouwelijke reewild.

V.6. Realisatie afschot

Afschotperioden

De perioden waarin het afschot moet worden gerealiseerd ligt in Nederland voor de reebokken in het voorjaar en zomer, die van de reegeiten en kalveren voornamelijk in de winter en het vroege voorjaar. Elke provincie mag de begin- en einddata van de verschillende afschotperioden zelf invullen. Dit kan problemen geven bij provincie overlappende

leefgebieden. Provinciale verschillen in de afschotperiodes komen tot uiting in de faunabeheerplannen en de verleende ontheffingen.

De VHR adviseert echter de volgende afschotperiodes:

Reebokken (incl. jaarlingen) van 1 april t/m 31 augustus;

Reegeiten en kalveren van 1 september t/m 31 december.

Smalreeën en jaarlingen van 1 april t/m 31 mei

Het administratieve reeënjaar loopt van 1 april tot 1 april: van voorjaarstelling tot voorjaarstelling.

In het reeënbeheerplan moet ruimte zijn voor het verdelen van een meer flexibel afschot. Dit betekent geen extra afschot, maar bijvoorbeeld het niet in een keer toedelen van alle afschot door de FBE aan de WBE's. De FBE kan in delen afschot toekennen en zo binnen de ruimte van de toegekende quota eventueel herverdelen.

Niet aangesloten jachthouders

Wanneer in het reeënbeheerplan wordt aangegeven hoe wordt omgegaan met niet bij de WBE aangesloten jachthouders, die wel van de ontheffing gebruik willen maken, is ook voldaan aan art. 10 k Besluit faunabeheer. Aanvragen zullen onderbouwd moeten zijn en moeten voldoen aan de voorwaarden genoemd in de F&Fwet, het Faunabesluit en het Besluit Beheer en schadebestrijding dieren. Daarnaast zullen aanvragers zich moeten conformeren aan het reeënbeheerplan.

Beheerders moeten zich ervan bewust zijn dat het realiseren van het toegewezen afschot van groot belang is. Er is immers sprake van een gemotiveerde beheeringreep van in de basis verboden handelingen, die een beoogd doel hebben en effect moet opleveren. En dat effect moet worden aangetoond. **Beheer van populaties blijft maatwerk, ook binnen het leefgebied.**

Het aantal geschoten reeën moet worden geregistreerd

Door het afschot te registreren kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 h Besluit faunabeheer.

V.7. Monitoren effecten beheeringreep

Artikel 10 Besluit Faunabeheer geeft aan dat effecten van ingrepen moeten worden aangetoond. Of het beoogde doel (bijv. geen populatiegroei, het voorkomen van dierenwelzijnproblemen etc.) wordt gehaald, kan worden afgelezen uit de trend in de uitkomsten van de tellingen, de ontwikkeling van het lichaamsgewicht of conditie van de reeën

De te verzamelen gegevens kunnen bestaan uit:

Conditie

Een gezonde populatie uit zich visueel in goed ogende gezonde dieren die een glanzende vacht hebben en geen vuile spiegel. Ook de aanwezigheid van niervet bij een geschoten dier is een indicatie van de gezondheid van het individuele dier. Wanneer reeën niet goed 'in hun vel zitten' uit zich dit in minder gewicht, sterfte onder kalveren, het aanwezig zijn van parasitaire aandoeningen en het ontbreken van niervet.

Bij de bokken komt dit tot ook uitdrukking in de vorming van kleinere en slechtere geweien (soms knobokjes). Dit soort gegevens kan in principe worden gebruikt voor het beoordelen van het welzijn van reeën.

Het ree zelf vormt eigenlijk de barometer van de gezondheid van de populatie. Om te kunnen beoordelen of het beoogde doel wordt gehaald, zal er dus, naast tellingen, afschotregistratie en valwildregistratie, ieder jaar een aantal gegevens van de constitutie van geschoten reeën moeten worden vastgelegd (zie meten is weten).

Gewicht

Dieren in goede conditie zijn ten gevolge van hun vetvoorraden zwaarder dan dieren in slechte conditie. Het lichaamsgewicht in relatie tot de lichaamsafmetingen is daarom een bruikbare maat voor de conditie. Het consequent vastleggen van het lichaamsgewicht (ontweid gewicht met kop) van de geschoten reeën en de datum waarop het afschot heeft plaatsgevonden, is daarom een 'must' (zie bijlage 5).

Door vervolgens ieder jaar het gemiddelde lichaamsgewicht per leeftijdscategorie van de geschoten reeën vast te leggen in een grafiek, kan de gezondheidstoestand van de populatie als het ware worden afgelezen uit het verloop van de gemiddelde gewichten. Loopt dit in de loop

der jaren terug, dan is dat een aanwijzing dat de conditie van de dieren afneemt en er meer reeën aanwezig zijn dan gewenst en/of goed is voor de reeën zelf. Wanneer die gewichten constant blijven is dat een aanwijzing dat men met het beheer op de goede weg zit. Het verloop van de gemiddelde gewichten geeft dus een indicatie of het gevoerde beheer het beoogde effect heeft of dat het beheer moet worden bijgesteld.

Conditieindicatie (CI)

Volgens J. Poutsma

Door te meten aan het ree kunnen zowel voor de groei, de conditie en de overlevingskans van het ree een conditie-indicatie (CI) worden gegeven. Tenslotte wordt om te voorkomen dat gegevens verkeerd worden geïnterpreteerd, de leeftijd van het gemeten ree vastgesteld (zie verder bijlage 6).

Veranderingen in leefgebied

Bij alle genoemde methoden moet echter rekening worden gehouden met eventuele (tijdelijke) veranderingen binnen het leefgebied, zoals een afname van het voedselaanbod, verkleining van het leefgebied door woningbouw, wegeaanleg, aanleg bedrijventerrein, kappen van wildwallen en bosschages, toename recreatie etc. Ook deze veranderingen kunnen van invloed zijn op het aantal aanrijdingen, de conditie en gezondheid van het reewild en moeten worden vastgelegd. Blijft een feit dat deze veranderingen effecten (wel of niet tijdelijk) kunnen hebben op het leefgebied, waardoor bijv. meer of minder afschot noodzakelijk wordt.

V.8. Meten is weten

Door consequent te monitoren kan invulling worden gegeven aan artikel 10 van het Besluit faunabeheer. Na verloop van tijd ontstaat de mogelijkheid om een oordeel te kunnen geven omtrent de effectiviteit van de genomen beheeringrepen, waaronder afschot.

Door de hiervoor beschreven structurele wijze van gegevensverzameling kunnen binnen de leefgebieden de WBE's samen met de leefgebied-coördinatoren een eigen dossier reewild vormen. Daardoor zijn ze in staat om kwaliteitgegevens te leveren aan de Faunabeheereenheid. Deze gegevens kunnen vervolgens worden gebruikt voor de evaluatie van het gevoerde beheer en herziening van de reeënbeheerplannen.

Hieruit kunnen uiteindelijk de FBE, WBE en jachthouders de voor hen relevante beschikbare gegevens betrekken, evenals de KNJV, NOJG, VVV en de VHR.

Al de verzamelde gegevens dienen digitaal opgeslagen te worden in het Faunaregistratiesysteem (FRS), dat in alle provincies in gebruik is.

Het melden van afschot moet, binnen 24 uur na afschot, gebeuren door de jachthouder. Deze melding kan bij voorkeur digitaal via internet gebeuren, maar kan eventueel ook via de reewildcommissie plaats vinden.

Uiteraard kunnen WBE's, indien zij dat wensen, nog extra gegevens opslaan.

Om het effect van de beheeringreep te kunnen meten, moet: het lichaamsgewicht (ontweid met kop) in kilogram tot achter de komma (bijv. 14,3 kg) van geschoten reeën worden vastgelegd.

De gewichten moeten per leeftijdscategorie worden geregistreerd.

Als extra controle kan het CI van de geschoten dieren worden vastgelegd.

Door de gewichten van de geschoten dieren te registreren, kan voor het faunabeheerplan worden voldaan aan art. 10 d, e, l, m Besluit faunabeheer.

VI. WILDMERKEN

Teneinde controle en registratie van het afschot mogelijk te maken en zorg te dragen dat in het kader van de voedselveiligheid reeën in de keten traceerbaar zijn, is het nodig dat geschoten reeën worden voorzien van een merk met een uniek nummer. Dit merk is ook van belang voor de dataregistratie van de geschoten reeën in het faunaregistratiesysteem. Hoewel het gebruik van deze wildmerken niet door alle provincies verplicht wordt gesteld, kan de Faunabeheereenheid die verplichting wel voorschrijven in de toestemming tot ontheffinggebruik. Dit is ook gewenst.

De wildmerken worden via de Vereniging Het Reewild aan de WBE's verstrekt. Het terugmelden van de afschotgegevens (incl. datum afschot, wildmerk, geslacht, gewicht) is een ontheffingvoorwaarde. Het hier niet aan voldoen kan leiden tot intrekken van de machtiging c.q. ontheffing.

Het wildmerk is ook nodig in verband met de 'eerste beoordeling' van het geschoten dier door een gekwalificeerd jager en de traceerbaarheid die Verordening EG-178/2002 voorschrijft, alvorens het dier in de handel wordt gebracht. Per 1 januari 2008 is dit EG voorschrift ook in ons land van kracht. Door de toenemende stroperij van reeën is het merk ook van belang om te herkennen dat er sprake is van een legaal geschoten ree, zowel bij het transport buiten een jachtveld als bij het voorhanden hebben van het ree.

VII. BEHEER REE IN NATURA-2000 GEBIEDEN

Een speciaal punt van aandacht is het beheer van reewild in zogenaamde Natura-2000 gebieden. De in ons land aangewezen Vogelrichtlijngebieden en Habitatrichtlijngebieden vormen tezamen het Europees netwerk 'Natura 2000', dat kan worden aangemerkt als een Europese 'Ecologische Hoofdstructuur'. In veel van deze Natura-2000 gebieden komen reeën voor. De Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet) schrijft voor dat alle activiteiten die de kwaliteit van die gebieden zouden kunnen verslechteren of die een significant verstorend effect op bepaalde soorten zouden kunnen hebben, niet mogen plaatsvinden zonder aparte Nb-wetvergunning.

Wanneer evenwel die activiteit (aantalregulering reewild) is verankerd in het beheerplan dat voor ieder Natura-2000 gebied moet worden opgesteld, is die extra Nb-wet vergunning niet nodig, mits jacht en wildbeheer in het beheerplan als 'vergunningvrij' worden gekwalificeerd. WBE's zullen er op moeten toezien dat Natura-2000 beheerplannen verwijzen naar het bestaande faunabeheerplan, waarmee wordt bereikt dat vergunningplicht niet aan de orde is (*zie bijlage 7*). De VHR adviseert het reeënbeheerplan te toetsten aan de Nb-wet.

VIII. LITERATUUR

Literatuur

- Groot Bruinderink, G.W.T.A., D.R. Lammertsma, P.W. Goedhart, W.G. Buist, R.M.A. Wegman, G.J. Spek: Factoren bij aanrijdingen met wilde hoefdieren op de Veluwe; 2010; Alterra-rapport 2026, Wageningen.
- Haaften, Dr J.L.van: Reewild en Reewildbeheer, 4e (herziene) druk, 2002, Uitgave Vereniging Het Reewild.
- Hespeler, Bruno: Rehwild heute, Lebensraum, Jagd und Hege; 1989; BLV Pirsch Buch, München, Wien, Zürich.
- Het Reewild, Massale sterfte onder reeën in de gemeente Staphorst, 4e jaargang nr. 2, mei 1987.
- Kurt, Fred: Das Reh in der Kulturlandschaft, Sozialverhalten und Ökologie eines Anpassers; 1991; Parey, Hamburg, Berlin.
- Kurt, Fred: Rehwild; Zweite Auflage; 1974; BLV Verlagsgesellschaft München.
- M. Pegel und G. Thor, Untersuchungen zur Ökologie einer freilebenden Rehpopulation und zu den Auswirkungen von Managementmassnahmen, Staatliche Lehr- und Versuchsanstalt – Aulendorf, Wildforschungsstelle Frielanderhebungen 1989-1996.
- Megaborn: Analyse wildaanrijdingen Veluwe; 2009; Provincie Gelderland.
- Menzel, Kurt: Hege und Bejagung des Rehwildes; 2007; Franckh-Kosmos Verlags-GmbH & Co, Stuttgart.
- Moser, Prof. A., Fütterung in der Notzzeit, 2013, Vortrag am 22.11.2013., Vertretern der Kreisgruppe Dingolfing im Gasthof Ismail in Thürnthenning.
- Poutsma, Joop: Waar reeën leven; ongedateerd; Uitgave Vereniging Het Reewild.
- Raad voor Dierenaangelegenheden, Zorgplicht Natuurlijk gewogen, over het welzijn van semi- en nietgehouden dieren, 2012-02.
- Raesfeld, Ferdinand von: Das Rehwild; 1977; Achte Auflage, Neubearbeitet von A.H. Neuhaus und Dr. K. Schaich; Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.
- Reimoser, Prof. Dr. F.; Mehr schiessen, mehr Rehe? Ongedat., uit Jagd heute.
- Richtlinie für die bewirtschaftung des Rehwildes im Saarland, 2014, Ministerium für Umwelt und Jagd.
- Robert A. Montgomery^{1*}, John A. Vucetich², Gary J. Roloff¹, Joseph K. Bump², Rolf O. Peterson²; 2014; Where Wolves Kill Moose: The Influence of Prey Life, History Dynamics on the Landscape Ecology of Predation. 1 Department of Fisheries and Wildlife, Michigan State University, East Lansing, Michigan, United States of America, 2 School of Forest Resources and Environmental Science, Michigan Technological University, Houghton, Michigan, United States of America.
- Schäfer, Ernst: Hegen und Ansprechen von Rehwild; 1979; 3., Neubearbeitete Auflage; BLV Verlagsgesellschaft, München, Bern, Wien.
- Stubbe, Christoph: Rehwild, Biologie, Ökologie, Bewirtschaftung; 1997; 4., Neubearbeitete Auflage; Parey, Berlin.
- Terra Salica: Pas op: Overstekend wild, aanrijdingen met reeën; 2011; FBE Utrecht; Provincie Utrecht.
- Vereniging Het Reewild: Reeën, Toekomst in Nederland; 2011; Uitgave in het kader van het 60jarig jubileum van de Vereniging Het Reewild.
- Volk, F und Rieder, A, Wechselwirkungen von Rehwild und Waldverjüngung, ongedat. Österreichische Bundesforste AG.
- Wandeler, A.I.: Die Fortpflanzungsleistung des Rehes (*Capreolus capreolus* L) im Berner Mittelland, 1975, Jahrb. Naturhist. Museum Bern 5: 245-301.
- Wildschut, Daan: Reeën ruimte geven. 1980, Bunde op den Heiligenberg.
- Boerema en van de Brink. Analyse beroepszaken ontheffingen ree. 2014 VHR01 c15/7/2014
- Vereniging Het Reewild, brochures Maaien, Leefgebied, FBP, Telprotocol. 2014

De richtlijn VHR is een herbewerking van de “Leidraad voor het beheer van reeën”, uitgave november 2007 KNJV en de Vereniging Het Reewild (VHR)

IX. BIJLAGEN

Bijlage 1. Eisen faunabeheerplan (art. 10 Besluit faunabeheer)

- een aanduiding van de omvang van het werkgebied van de faunabeheereenheid (a)
- een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied is aangegeven (b)
- kwantitatieve gegevens over de populatie, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties gedurende het jaar (c)
- onderbouwing van de noodzaak tot beheer, waarbij wordt aangegeven welke belangen worden geschaad indien niet tot beheer zal worden overgegaan (d)
- beschrijving van de mate waarin deze belangen de afgelopen vijf jaar zijn geschaad (e)
- de gewenste stand van de populatie (f)
- beschrijving van de aard en omvang van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken (g)
- per gewas een beschrijving geven van de handelingen die de afgelopen vijf jaar zijn verricht om de schade als bedoeld in onderdeel e, te voorkomen en een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen (h)
- Een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken diersoort alsmede van de mogelijkheid van uitwisseling met aangrenzende terreinen (i)
- Een beschrijving van de plaatsen waar en in welke perioden van het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden (j)
- De mogelijkheid om gebruik te maken van een aan de FBE verleende ontheffing voor jachthouders die niet bij de FBE zijn aangesloten (k)
- Een inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen (l)
- Een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald (m)

Bijlage 2. Leefgebiedcoördinator

Tot de taken van de leefgebiedcoördinator behoren:

- Verzamelen gegevens (via de WBE's) voor het op te stellen werkplan (o.a. aantal reeën, spreiding reeën, huidige afschot, realisatie afschot, valwildgegevens, schadegegevens, problemen en knelpunten met reeën, wensen van terreineigenaren e.d.);
- Afstemmen reeënbeheer tussen de WBE's, FBE's en provincies;
- Opstellen (jaarlijks) werkplan en (flexibel) afschotplan samen met betrokken WBE's (bepalen waar reeën wel of niet welkom zijn, aangeven te nemen maatregelen, bepalen van prioriteiten, noodzakelijke afschot bepalen en waar e.d.);
- Jaarlijks evalueren en evolueren van het werkplan met FBE's en WBE's;
- Distributie van reewildmerken aan de WBE's op basis van het werkplan en afschotplan in overleg met FBE, waarbij wordt uitgegaan van maatwerk;
- Bewaken realisatie afschot in FRS. Indien nodig ingrijpen in overleg met WBE's en reewildmerken herverdelen;
- Coördineren opzet, uitvoering en uitwerking van de jaarlijkse (trend) tellingen in overleg met de reewildcommissies van de WBE's;
- Verzorgen eindrapportage resultaten tellingen op basis van aangeleverde gegevens door de WBE's;
- Analyse resultaten tellingen en vertalen naar werkplan;
- Coördinatie van inventariseren, monitoren en signaleren van veranderingen binnen het leefgebied (demografische veranderingen, toe- of afname aanriddingen, toe-/afname schade aan land-, tuin- en bosbouw, veranderingen in grondgebruik e.d.), samen met reewildcommissies;
- Signaleren van veranderingen binnen de reeënpopulatie (o.a. aantallen, aanwas, geslachtsverhouding, leeftijdsopbouw, voedselaanbod, dekkingsmogelijkheden, rust) en de effecten van die veranderingen op de populatie;
- Op basis van een analyse van verzamelde gegevens aangeven of maatregelen nodig zijn (aanpassing afschot, voorkomen aanriddingen, voorkomen schade aan gewassen, maaislachtoffers, problemen met recreatie e.d.);
- Ondersteuning van WBE's en individuele reeënbeheerders;
- Bevorderen samenwerking tussen alle betrokken partijen binnen het leefgebied, o.a. door regelmatig overleg over de actuele situatie, problemen en knelpunten;

- Verzorgen van inhoudelijke jaarlijkse rapportage naar provincie, FBE, WBE en andere betrokkenen.

De leefgebiedcoördinator heeft, gezien bovenstaande, vooral een communicerende, verbindende, coördinerende en stimulerende rol binnen het leefgebied. De WBE's en de reewildbeheerders blijven echter altijd verantwoordelijk voor een goede uitvoering van het reeënbeheer.

Bijlage 3. Draagkrachtmethodes

Het logistische model (vlg. R. Schoon)

Het logistische model, zoals beschreven door R. Schoon, gaat uit van een op grond van telgegevens geconstrueerde groeicurve, waarin de ecologische draagkracht is af te lezen en een aanwascurve is te construeren. Hieruit is af te lezen welke netto aanwas bij een bepaalde populatiegrootte hoort.

Ook bij deze methodiek wordt gedurende de beheerperiode nagegaan of het beoogde doel (minder schade, minder verkeersslachtoffers of het voorkomen van dierenwelzijnproblemen) wordt gehaald.

Voor een uitgebreide uiteenzetting van deze methodiek wordt verwezen naar het tijdschrift van de Vereniging Het Reewild Capreolus nrs. 45, 46 en 47. De nrs. 46 en 47 bevatten een handleiding voor de berekening van de ecologische draagkracht, de aanwas en afschot. Voor het toepassen van deze beheermethode is het raadzaam via de Vereniging Het Reewild contact op te nemen met dhr. R. Schoon.

Naast de methode Van Haaften, die in deze leidraad het uitgangspunt is voor het bepalen van de draagkracht van de leefgebieden waar reeën voorkomen, en het hierboven beschreven logistische model, zijn andere in ons land beschreven en in meer of mindere mate gebruikte methodes:

- methode Poutsma
- methodiek Alterra
- methode Gelderse Achterhoek

Controle op conditie

De CI methode volgens Poutsma wordt in deze leidraad gehanteerd als eventuele extra controle om de conditie van geschoten reeën te meten (zie bijlage 6).

Bijlage 4. Telprotocol VHR

1 Inleiding

Ieder jaar worden in heel Nederland onder leiding van de WBE's reeën geteld om daardoor een beter inzicht te krijgen in de kwantitatieve gegevens over de populatie reeën ten aanzien van de noodzaak van het duurzaam beheer en de uitvoering van dat beheer. De organisatie en verwerking van de tellingen gebeurt door de WBE's. Echter het blijkt dat er in de huidige uitvoering van de WBE's aanzienlijke verschillen zijn tussen de manier van tellen en de verwerking van de verzamelde telgegevens. Ook worden er door diverse WBE's in aaneengesloten telgebieden, waar uitwisseling van reeën mogelijk is, op verschillende tijdstippen en op verschillende dagen tellingen gehouden.

Dit protocol is een landelijke handleiding voor WBE's en Reewildcommissie (RWC) voor het uitvoeren van uniforme trendtellingen in de leefgebieden van populaties reeën in Nederland. De trendtellingen moeten volgens dit protocol volgens een vaste voorgeschreven methode worden uitgevoerd om tot vergelijkbare gegevens te komen.

In dit protocol wordt beschreven hoe de tellingen op een eenduidige en juiste wijze dienen te worden uitgevoerd. In hoofdstuk 2 wordt de bepaling van de teldata beschreven en in hoofdstuk 3 de telmethode. In hoofdstuk 4 wordt beschreven hoe te komen tot een indeling in telgebieden en in hoofdstuk 5 de registratie. In hoofdstuk 6 wordt de verwerking van de in het veld genoteerde gegevens behandeld. Vanaf nu is het mogelijk de gegevens in te voeren in het Fauna Registratie Systeem (FRS), waar deze tot resultaten worden verwerkt en beschikbaar zijn voor de daarvoor geautoriseerde personen en de FBE. In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op de bepaling van het minimum aantal aanwezige reeën (MNA) en in hoofdstuk 8 op het gebruik van de gegevens voor de samenstelling van de getelde populatie.

1.1 Minimaal aantal aanwezige reeën t.b.v. trend bepaling populatie

Oorspronkelijk werd met de door de telmethode verkregen gegevens beoogd de werkelijke totale populatieomvang vast te stellen om op grond hiervan o.a. tot een afschotplan te komen. Omdat uit wetenschappelijk onderzoek gebleken is dat aantallen in populaties reeën in absolute zin niet zijn vast te stellen en een rekenmethode daarvoor onvoldoende kan

worden onderbouwd¹, wordt tegenwoordig alleen het minimaal aantal aanwezige reeën bepaald (vaak aangeduid met de Engelse term: Minimum Number Alive, MNA). Voor verdere uitleg, zie hoofdstuk 7. Door de resultaten jaarlijks met elkaar te vergelijken is het mogelijk om een trend te onderscheiden in de ontwikkeling van de reeënpopulatie; afname, stabilisering of toename. Men kan daarmee ook aangeven hoe groot de eventuele af- of toename is, uitgedrukt in een percentage. Bij het bepalen van deze MNA spreken we dan ook niet meer van tellen van reeën, maar van trendtellingen van reeën.

1.2 Samenstelling van de getelde populatie t.b.v. maatwerk beheer

Daarnaast kan, met gebruik van dezelfde telgegevens, inzicht worden verkregen in de samenstelling van de populatie naar geslacht en leeftijd (jong, volwassen) en ook inzicht worden verkregen in de verhouding tussen mannelijke- en vrouwelijke dieren.

2 Bepaling periode trendtelling

De telling dient te geschieden op het moment dat:

1. het grootste gedeelte van de wintersterfte heeft plaatsgevonden.
2. er nog geen kalveren zijn geboren.
3. de zichtbaarheid (nog) groot is.

Door te kiezen voor een periode waarin het grootste gedeelte van de wintersterfte al heeft plaatsgevonden en er ook nog geen kalveren zijn, kan gesteld worden dat dit de startsituatie is van waaruit de populatie weer naar een grotere zomerpopulatie zal groeien. Voor de telperiode wordt de periode eind maart – begin april aangehouden, waarbij rekening dient te worden gehouden met de maanstand. Uit de praktijk en de literatuur (Stubbe, 1990) blijkt dat reeën gedurende perioden rond nieuwe maan, de relatief kortere schemerperiode intensiever benutten om te foerageren dan tijdens nachten met volle maan waarin de schemerperiode langer duurt. Maanstanden kunnen worden gevonden in maanstandentabellen en/of op het internet.

Teldata worden in overleg bepaald door de gezamenlijke FBE's. Mochten er omstandigheden zijn dat tellen niet mogelijk is, dan wordt in overleg met de FBE een nieuwe datum bepaald.

Wanneer tellen?

De teldata worden in overleg bepaald door de gezamenlijke FBE's en doorgegeven aan de deelnemende WBE's en organisaties.

In uitzonderingsgevallen kan, indien gemotiveerd en onderbouwd, worden afgeweken van de hierboven genoemde en bepaalde data in overleg met de FBE.

3 De telmethode

Ieder jaar wordt het aantal reeën geteld volgens een vaste methode, waarbij drie aparte (onafhankelijke) tellingen in opeenvolgende schemerperiodes worden gehouden (avond-, ochtend- en avondtelling). Idealiter worden voor de telling de leefgebieden opgedeeld in telgebieden met allemaal een eigen (vaste) telploeg. De telgebieden hebben een dusdanige oppervlakte dat ze goed in één telronde per rijploeg doorkruist kunnen worden (hoofdstuk 4). Ieder telgebied wordt dus eenmaal per telronde volledig doorkruist. De route en indeling blijven gelden voor alle volgende jaarlijkse tellingen.

Een telploeg dient te bestaan uit minimaal 2 mensen (meer mensen mag, minder niet), en staat onder leiding van een persoon met ervaring op het gebied van tellen van reeën. De tellers dienen te beschikken over aantoonbare vaardigheden met het aanspreken van reeën. Onder aanspreken wordt hier verstaan, het naar geslacht en leeftijds categorie kunnen beoordelen van het ree.

Voorafgaand aan een telronde komen alle tellers bijeen op een centrale plek waar duidelijke instructies worden gegeven en telformulieren worden uitgegeven (bijlage 2). De start en het einde wordt centraal geregeld. In de praktijk is dat na 2 tot 2,5 uur tellen ('s avonds zo'n 2 uur voor zonsopgang tot het donker is en 's morgens een half uur voor zonsopkomst tot zo'n 2 uur daarna). Aan het eind van een telronde worden alle telformulieren en de bijbehorende kaarten op de centrale plaats van samenkomst door alle telploegen ingeleverd. Om dubbeltellingen in aaneengesloten gebieden door verplaatsingen zo veel als mogelijk te voorkomen wordt op dezelfde tijdstippen geteld.

De telling vindt in principe volledig plaats vanuit een langzaam rijdende auto, met uitzondering van die gebieden waar geen auto's kunnen komen of de omstandigheden van dien aard zijn dat niet vanuit de auto kan worden geteld; in dat geval kan vanuit hoog- en aanzitten of met een vaartuig worden geteld. Daarbij dient het aantal telposten of de vaarroute dusdanig te zijn dat een compleet beeld van het telgebied wordt verkregen. Te voet tellen heeft geen voorkeur, omdat daarbij te snel verstoring optreedt, waardoor het wild zich in de dekking terugtrekt en zich niet laat zien.

De telmethode

Het leefgebied wordt opgedeeld in telgebieden (eventueel jachtvelden, zie hoofdstuk 4) en gedurende de drie opeenvolgende schemerperiodes (avond-ochtend-avond) wordt er geteld door vaste telploegen.

Ieder telgebied wordt **éénmaal** per telronde volledig doorkruist volgens de vastgestelde route. Vermijd dubbeltellingen tijdens een telronde door zo min mogelijk meer dan 1x over hetzelfde pad te rijden.

De telploeg bestaat uit minimaal 2 personen.

Vervolg; telmethode

Per telploeg is minimaal één ervaren persoon aanwezig die de leiding heeft. Alle tellers moeten de vaardigheid hebben om reeën aan te spreken.

De telling start en eindigt op een centraal punt.

De telling vindt in principe plaats vanuit een langzaam rijdende auto of vanuit per telgebied voldoende aanwezige hoog- of aanzitten om het telgebied te kunnen overzien. Een vaartuig kan ingezet worden in waterrijke gebieden.

Tellen van populaties in aaneengesloten telgebieden op dezelfde dagen.

4 Bepaling telgebied

Het leefgebied waarin de reeën worden geteld, wordt opgedeeld in kleinere gebieden: de telgebieden. Criterium hierbij is dat ieder telgebied een (nagenoeg) gelijke telinspanning kent. Ieder telgebied moet in één ronde van 2,5 uur kunnen worden doorkruist en geteld.

Afhankelijk van de vegetatie, de ontsluiting en het reliëf kunnen telgebieden onderling dus in grootte verschillen. De indeling van- en de route in de telgebieden worden langjarig vastgelegd. Per telronde mag men niet meer dan eenmaal op dezelfde locatie tellen en dus zo min mogelijk over dezelfde paden rijden.

Wanneer wordt geteld vanaf vaste telposten dienen deze zodanig in het telgebied gelegen te zijn, dat hiermee een compleet beeld van het gebied kan worden verkregen. Bij het tellen vanaf vaste telposten blijft men aanwezig tot het tijdstip van beëindiging van de telling, dus tot zo'n 2,5 uur na aanvang van de tellingen.

Het telgebied

De telgebieden moeten zo worden gekozen dat voor elk van die gebieden eenzelfde telinspanning wordt geleverd en ieder telgebied daardoor één maal per telronde wordt doorkruist.

Per telronde mag men niet meer dan eenmaal op dezelfde locatie tellen.

De indeling van- en de route in telgebieden en positionering van hoog- of aanzitten liggen in principe langjarig vast.

Elk telgebied krijgt en houdt een uniek nummer, gekoppeld aan het jachtveldnummer.

Uitgangspunt is dat per telronde ieder telgebied in 2,5 uur moet kunnen worden doorkruist of dat men 2,5 uur op post blijft.

5 Registratie

Tijdens elke telronde wordt een nieuw telformulier ingevuld. Per telgebied eindigt de telling dus altijd met 3 ingevulde telformulieren en de 3 kaarten. Iedere waarneming, per telronde, van een ree of een sprong reeën wordt genoteerd op het telformulier (zie bijlage 1) met aantekeningen over de datum, avond- of ochtendtelling, het tijdstip van waarneming, de plaats, geslacht en een leeftijd categorie. Bij de leeftijdscategorie wordt onderscheid gemaakt in kalf of volwassen. Soms kan het dier onvoldoende worden waargenomen om de leeftijd- en/of geslachtscategorie te bepalen. In dat geval wordt een dier genoteerd als niet aangesproken (N.A.). Als wel duidelijk is dat het om een kalf ging maar geen geslacht is

vastgesteld wordt “bij bijzonderheden” ingevuld “kalf N.A.”. Bij het tellen vanaf een hoog- of aanzitplaats worden dezelfde dieren, die meermaals worden waargenomen, maar één keer genoteerd.

Alleen de reeën in het eigen telgebied worden genoteerd. Dubbeltellingen binnen dezelfde telronde worden dus niet genoteerd: noch bij een telling vanuit een voertuig, noch bij een telling vanaf een hoog- of aanzitplaats.

De aantekeningen per telronde vinden plaats op zowel het telformulier (zie bijlage 1) als op de daarbij behorende kaart van het telgebied. De kaart is op A4 of A3 formaat zodat deze later eenvoudig te vermenigvuldigen is (hoofdstuk 6). Het waarnummer (wrn-nr) van het telformulier wordt op de kaart geplaatst op exact de plaats waar het ree of sprong reeën is waargenomen, evenals tijdstip. Hier kan ook gebruik worden gemaakt van GIS coördinaten als plaatsbepaling. Telformulieren en kaarten worden door de organiserende instantie (WBE) geleverd.

Van dieren die na observatie duidelijk vluchten in de richting van een naburig telgebied wordt dat aangegeven op de kaart met een pijl in de richting waarin het dier of de sprong vlucht, evenals het tijdstip, zodat achteraf eventueel gecorrigeerd kan worden op dubbele tellingen door twee telgroepen.

Gebruik van een goede verrekijker is noodzakelijk!

Om het onderscheid tussen de drie tellingen makkelijker te maken kan worden aanbevolen om voor elk van de drie tellingen een andere kleur papier te nemen.

Voor iedere telronde wordt een nieuw telformulier en kaart uitgereikt.

De registratie

Vermijd dubbeltellingen tijdens een telronde door zo min mogelijk meer dan 1x over hetzelfde pad te rijden.

Iedere waarneming wordt op een eenduidige manier geregistreerd op het telformulier en bijbehorende kaart in A4 of A3 formaat, inclusief daarbij behorende bijzonderheden (GIS coördinaten).

Voor iedere telronde een nieuw telformulier en kaart gebruiken.

6 Verwerking van de telgegevens

De verzamelde telformulieren en bijbehorende kaarten worden voor verdere verwerking ingeleverd bij de coördinator van de telling, meestal de RWC van de organiserende WBE. Zij dragen zorg voor het verwerken van de telgegevens. De A4 of A3 kaarten met de daarop ingetekende locaties van waarnemingen worden gescand tot een pdf. Als er onduidelijkheden in notities zijn, wordt navraag gedaan bij de tellers die de telling hebben uitgevoerd. De formulieren worden door de RWC bewaard.

Na correctie van eventuele dubbeltellingen worden van iedere telronde, de aantallen per soort (geit, geitkalveren, bok, bokkalveren en niet aangesproken (NA) op het telformulier getotaliseerd door deze verticaal op te tellen en te noteren in de onderste kolom “totaal” (formulier 1).

Alle gecontroleerde gegevens worden door de WBE of RWC, indien beschikbaar, verwerkt in het FRS. Hierin is een vaste module aanwezig waardoor na invoering van de telgegevens per telgebied een overzicht wordt verkregen van de MNA in dat telgebied en de samenstelling van de populatie. Deze is alleen beschikbaar voor daartoe bevoegde personen.

Controle

Als op het telformulier is aangegeven (alleen dan!) of een waargenomen ree of sprong reeën naar de burens trok of daar wellicht al stond, vindt er door de organisatie van de telling en de betrokken telploegen controle plaats of die waarneming door twee telgroepen is doorgegeven.

De eerste stap is de toets of op de waarnemingskaart van de betreffende burens op ongeveer dezelfde locatie (binnen straal van ongeveer 100m) een waarneming is ingetekend. Als dit het geval is, wordt gekeken naar de samenstelling van die waarneming. Als die duidelijk overeenkomt, wordt één van beide geschrappt: a) in geval van een wegtrekkend ree/

sprong wordt de waarneming gehandhaafd in het gebied van eerste waarneming, b) in geval van waarneming in een naburig telgebied wordt de waarneming toegekend aan het telgebied waar deze ruimtelijk toe hoort. Bij twijfel en/of geen overeenkomst, wordt één van beide waarnemingen geschrapt. Als een 'waarneming bij de burens' niet voorkomt bij de betreffende telgroep wordt deze toegekend aan het telgebied waar deze ruimtelijk toe hoort.

Indien de tijdstippen van waarneming, naast dezelfde samenstelling van de waarneming, vrijwel gelijk zijn, dan is dit een extra bevestiging van een dubbeltelling. Ook bijzonderheden van de dieren zelf kunnen daar aan bijdragen.

7 Bepaling van de MNA (minimum aantal aanwezige reeën)

De voorjaarstelling is bedoeld om het aantal reeën te bepalen dat gezien wordt tijdens de telronden gedurende de vastgestelde tijd en route. Dus niet om een absoluut aantal te bepalen van de reeën in een telgebied. Door deze telling jaarlijks op dezelfde tijd en wijze uit te voeren, kan een trend in de ontwikkeling van een reeënpopulatie worden onderkend, stijgend, stabiel, afnemend. Dit aantal zegt dus niets over het werkelijk aantal aanwezige reeën. Dit werkelijke aantal is niet door middel van tellingen vast te stellen (zie hoofdstuk 1.1). Door drie keer te tellen is de kans groot dat gedurende het afleggen van de vaste route tijdens de 3 telronden, de meeste reeën langs die route zich een keer laten zien. Dit is vooral belangrijk voor het bepalen van de samenstelling van de populatie (zie hoofdstuk 8). Alleen de telronden met het hoogste totaal waarnemingen wordt voor het bepalen van de MNA gebruikt.

Traditionele schattingen van de populatiegrootte mogen niet worden gebruikt voor het bepalen van de MNA.

Minimaal aantal reeën per telgebied 1.

Het bepalen van de MNA per telgebied gaat als volgt:

De totaal gegevens van ieder telformulier (onderste horizontale regel) worden genoteerd volgens onderstaand voorbeeld.

Voorbeeld 1.

	Geit	Geitkalf	Bok	Bokkalf	NA	totaal
1e telronde	90	50	80	40	8	268
2e telronde	100	40	75	35	6	256
3e telronde	95	45	70	30	12	252

Het hoogste getal van de kolom "totaal" is de **MNA** per telgebied.

De MNA voor dit telgebied bedraagt dan: 268 Dit getal zegt niets over het werkelijk aantal aanwezige reeën in het telgebied!

MNA per leefgebied.

Door van alle telgebieden binnen een leefgebied deze uitkomsten bij elkaar op te tellen krijgt men de MNA van dat betreffende leefgebied.

Grafische weergave van ontwikkeling van de populatie.

Door op een verticale as het MNA getal en op de horizontale as de jaren uit te zetten, is de ontwikkeling van de populatie af te lezen. Deze is ondermeer te gebruiken voor het bepalen van het jaarlijkse aantal afschot in die populatie.

Voor nadere uitwerking en gebruik verwijzen wij u naar de VHR richtlijn 'Beheer reeën 2014'.

8 Samenstelling van de getelde populatie

Uit dezelfde gegevens kan een reëel beeld worden verkregen in de samenstelling van de populatie.

Hier gaan we echter anders met dezelfde gegevens te werk.

Door uit de verticale kolomen het hoogste aantal waargenomen, geiten, geitkalveren, bokken en bokkalveren te nemen, kan in het telgebied de verhouding mannelijke/vrouwelijke reeën worden berekend maar ook de verhouding jong/volwassen. Deze gegevens zijn van belang bij het maken van een werkplan en de uitvoering van het beheer.

Men kan bij de berekening de niet aangesproken reeën (NA) buiten beschouwing laten of opdelen in dezelfde verhoudingen als de wel aangesproken reeën (geit, geitkalf, bok, bokkalf)

Op dezelfde wijze is dit te berekenen voor het leefgebied.

Voorbeeld 2.

Samenstelling van de populatie in telgebied 1.

	Geit	Geitkalf	Bok	Bokkalf	NA
1e telronde	90	50	80	40	8
2e telronde	100	40	75	35	6
3e telronde	95	45	70	30	12

Voorbeeld berekening verhouding mannelijk/vrouwelijk:

Bok + bokkalf = 120

Geit + geitkalf = 150

Verhouding Mnl : Vrl = 1: 1,25

VHR TELFORMULIER REE

WBE:			Telgebied:			Aanzit/rijploeg	Datum: TELRONDE:	
Waarnemings Nr.	Tijdstip	Aantal geiten	Aantal geitkalveren	Aantal bokken	Aantal bokkalveren	Niet aangesproken	Totaal	Bijzonderheden
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
totaal								

Toelichting: Het nummer van de waarneming graag duidelijk op de juiste plaats van waarneming op de kaart zetten.
Overige aantekeningen en opmerkingen op dit formulier (eventueel op achterzijde) en niet op de kaart te noteren.

Naam waarnemers en telefoonnummer:

Geconstateerde verstoringen:

VHR BIJLAGE TELFORMULIER; TELINSTRUCTIE TBV TELPLOEG

1. Verlaat de auto niet tijdens het tellen!

Incidenteel de auto kort verlaten om een dier/groep beter te kunnen aanspreken kan, maar wordt niet aanbevolen. Zeker niet om andere terreindelen te overzien die je anders niet ziet. Kan alleen wanneer de dieren op voldoende afstand staan, waardoor ze niet wegluchten.

2. Inventariseer iedere telronde 1x het hele telgebied, volgens de van te voren vastgestelde route (vermijd dezelfde paden).

3. Waarnemingen invullen op het telformulier en intekenen op de kaart met het overeenkomstig waarnemingsnummer (wrn-nr)

- Op het telformulier de aantallen per categorie (tijdstip, geslacht, leeftijdsklasse) invullen. Gebruik 1 regel per groep dieren.
- aantallen turven (in blokjes van 5). Dit vergemakkelijkt de controle en optelling achteraf
- eventuele bijzonderheden zoals geweytype, mank lopend e.d.
- omstandigheden die de telling kunnen beïnvloeden zoals recreatie, honden, landbouwwerkzaamheden, bosbouwwerkzaamheden e.d.

4. Iedere telronde alle waarnemingen noteren, behalve

- Dubbeltellingen binnen één telronde dienen te worden vermeden, maar worden wel genoteerd! (markeren als dubbeltelling deze ronde)

5. Observaties op de grens van het eigen telgebied:

- dieren die net buiten de grens van het eigen telgebied worden waargenomen, worden alleen genoteerd als sterk wordt vermoed dat de waarneming door de eigenlijke telgroep anders wordt gemist. Wel duidelijk op kaart en telformulier aangeven dat het buiten het eigen telgebied was!
- Dieren die tijdens/na de observatie de grens van het telgebied passeren, worden ook genoteerd. Geef dit echter aan door met een duidelijke pijl op de kaart de bewegingsrichting aan te geven en een notitie te maken op het telformulier.

Te onderscheiden categorieën:

Bok
Geit
Bokkalf
Geitkalf
N.A. (Niet Aangesproken ree)

Bijlage 5. Draagkrachtberekening volgens de methode 'Van Haaften'.

De draagkrachtmethode 'Van Haaften', welke is beschreven in de dissertatie 'Das Rehwild in verschiedenen Standorten der Niederlande und Slowenien. Med. ITBON 76/1968', geeft in feite een waardering van de biotoop waar een aantal reeën per 100 hectare kunnen leven zonder conditie problemen als gevolg van te weinig voedsel en/of dekking en zonder schade aan te brengen aan land- en bosbouwgewassen.

Het biotoop wordt daarbij onderscheiden in:

- Veldgrenspercentage
- Oppervlakte weiden en akkers
- Dekkingspercentage
- Boomsoortenverdeling
- Zuurgraad van de grond.

Veldgrenspercentage

Het veldgrenspercentage geeft, in procenten van de totale veldgrens, de grens tussen dekking en open veld.

0%	1-20%	21-40%	41-60%	61-80%	81-100%
4 punten	6 punten	8 punten	12 punten	16 punten	20 punten

Dekkingspercentage:

Dekkingspercentage is de oppervlakte permanente dekking van de totale veldoppervlakte in procenten.

0%	1-10%	11-20%	21-40%	41-60%	61-70%	71-80%	>80%	>80%
0	5	10	15	20	30	20	15	20

De waardering van veel dekking (>80%) is lager als de omgeving bestaat uit bos in plaats van weide, akkers of heide.

Oppervlakte weiden en akkers

De totale oppervlakte weiden en akkers wordt gewaardeerd als het percentage dat die oppervlakte is van de totale oppervlakte te waarden gebied.

0%	1-4%	5-10%	11-20%	>20%
0	2	6	10	15

Boomsoortenverdeling

De boomsoortenverdeling wordt gewaardeerd door de punten voor het type bos te vermenigvuldigen met het percentage oppervlak van dat type bos van de totale dekking bestaande uit bos en brede houtwallen.

Naaldbos zonder ondergroei	2
Naaldbos met ondergroei	6
Gemend bos zonder ondergroei	6
Gemengd bos met ondergroei	10
Loofbos zonder ondergroei	8
Loofbos met ondergroei	15
loofbos van 30-50% eik	15
loofbos van > 50% eik	20

Zuurgraad (PH) bodem

De waardering van de zuurgraad bestaat uit een waarde voor een zuurgraad maal het percentage van de oppervlakte met die zuurgraad van de totale oppervlakte te waarden gebied.

pH 4,0	pH 4,0-4,9	Ph 5,0-5,9	pH 6,0-6,9	pH 7,0-
4	8	12	16	20

Biologisch toelaatbare reeëndichtheid per 100 hectare dekking in bos- en natuurgebieden

Na het optellen van de punten is in onderstaande tabel af te lezen welke de gewenste dichtheid per 100 ha dekking voor het betreffende terrein is.

Punten	0-25	26-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Aantal reeën	0	2	4	6	8	9	10	11	12

Biologisch toelaatbare reeëndichtheid per 100 hectare dekking in cultuurlandschappen, zoals geadviseerd.

Uit recente gegevens, uit de praktijk, blijkt dat met name in landbouwgebieden de actuele aantallen reeën hoger kunnen liggen dan de berekende doelstanden zonder dat belangen noemenswaard worden geschaad. Daarom is voor cultuurlandschappen de puntentelling iets aangepast (zie onder).

Klimaatverandering speelt hierin mogelijk ook een rol. In de winter is er meer voedsel aanwezig dan vroeger, waardoor er meer reeën in bepaalde terreinen kunnen overleven.

Punten	0-25	26-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Aantal reeën	0	3	5	7	9	11	12	13	15

Voor grootschalige bos- en natuurgebieden zonder een substantieel aandeel voor reeën benutbare landbouwgronden, blijft de oude puntentelling van toepassing.

Veldreeën

De waarderingsmethode Van Haften blijkt niet goed toepasbaar voor veldreeën die leven in gebieden met weinig permanente dekking. In dit soort situaties is het dus niet goed mogelijk om vooraf een goede indicatie te hebben van een gewenste stand. Deze stand zal proefondervindelijk moeten worden vastgesteld. Hiervoor zijn de conditie van de reeën (dierenwelzijn), de mate waarin door reeën schade wordt veroorzaakt aan landbouwgewassen (economische schade) en aanrijdingen met reeën (verkeersveiligheid) bepalend.

In gebieden met veldreeën is het dus zaak om in eerste instantie op het oog de conditie van de levende dieren vast te stellen (al dan geen vuile spiegel), het valwild te registreren, de schade aan landbouwgewassen in beeld te brengen en het aantal aanrijdingen met reeën vast te leggen. Zodra er aanleiding is om over te gaan tot afschot, moeten vanzelfsprekend de lichaamsgewichten of het CP of CI van de geschoten dieren worden vastgelegd.

Aanbevolen wordt om onderzoek te laten verrichten naar een biotoop waarderingsmethode (naar analogie van die van Van Haften) voor de open landbouwgebieden in het noorden van het land.

Edelhert en damhert

Correctie van de gewenste reewildstand voor de aanwezigheid van edelhert en of damhert kan in situaties met lage dichtheden (≤ 5 per 100 ha) achterwege blijven. In situaties met hoge dichtheden kan correctie wel noodzakelijk zijn. Hiervoor wordt verwezen naar de expertise van de Vereniging Wildbeheer Veluwe.

Bijlage 6. Gewichten van geschoten reeën

De gewichten van de geschoten dieren moeten consequent worden genoteerd (met één cijfer achter de komma) en dit altijd in relatie met het wildmerknnummer, datum afschot en leeftijd. Een handzame unster die tot 25 kg gaat is dus onontbeerlijk.

Een voorbeeld van de informatie die in ieder geval beschikbaar moet komen, is in een schematisch overzicht hieronder weergegeven. Let wel, in het faunaregistratiesysteem moeten meer gegevens worden opgegeven, zoals plaats van afschot, tijdstip, methode van afschot, geweytype, doel afschot, wel of niet eigen gebruik e.d.

Voorbeeld

datum afschot	reemerk nummer	kalf < 1 jaar		1-2 jaar		> 2 jaar		ontweid gewicht in kg
		geit	bok	smalree	jaarling	geit	bok	
11/02/13	A31083	X						9,2
11/02/13	A31084		X					8,1
15/02/13	A31085					X		15,8
20/02/13	A31086			X				12,3
08/05/13	A31087				X			12,0
18/05/13	A31088				X			11,9
01/08/13	A31089						X	16,3

Bij de uitwerking op WBE niveau van de gemiddelde gewichten per leeftijdscategorie is het raadzaam bij de kalveren de gemiddelden per maand te berekenen. Dit omdat het gewicht van de kalveren aan grotere schommelingen onderhevig is dan bij volwassen dieren (verschil in gewicht begin en eind afschot periode).

Bij de uitwerking van de gemiddelde gewichten van reebokken is het raadzaam een onderverdeling te maken van gemiddelde gewichten voor en na de bronst. Immers, tijdens de bronst verliest de bok het nodige aan gewicht.

Hiermee wordt ook direct duidelijk dat uitwerking van deze gegevens niet mogelijk is wanneer de datum van het afschot niet bekend is.

Bijlage 7. Bepaling conditie

De conditie-index (CI) volgens J. Poutsma

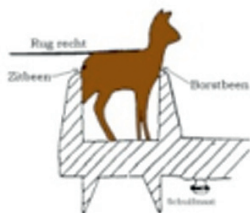
Bepalen groei

Voor de bepaling van de groei worden romplengte en borstdiepte gemeten aan het niet ontweide dier zo kort mogelijk na het schot, dit. i.v.m. de snel gistende voedselresten in de maag van het dier.

Met de romplengte en de borstdiepte kan de GROEI van de kalveren worden vastgesteld.

ONTWIKKELINGSGETAL (groei) = 0.1 x ROMPLENGTE x BORSTDIEPTE

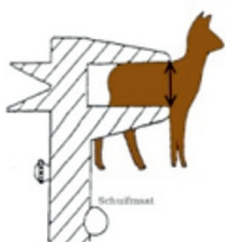
De **romplengte** wordt gemeten tussen borstbeen en het zitbeen.

Het dier wordt daarvoor, met een rechte rug, op een vlakke ondergrond neergelegd. Je meet van weerstand borstbeen tot weerstand zitbeen. Dit kan door deze vertikaal op de ondergrond te projecteren, te markeren met bijvoorbeeld een stok, rietstengel, mes, et cetera. De ruglijn van het dier moet tijdens de meting recht blijven. Door de ree met de rugzijde tegen een vast voorwerp aan te leggen kan kromming worden voorkomen.

Het meest betrouwbaar is het gebruik van een super grote schuifmaat met daarop een maatverdeling. De romp wordt zodanig tussen de meetvlakken van de schuifmaat gebracht dat het ene einde tegen het borstbeen rust en het andere einde tegen het zitbeen. De meetvlakken worden naar elkaar toegeschoven tot er weerstand wordt gevoeld. De ruglijn moet ook tijdens deze manier van meten recht blijven. Door de ree met de rugzijde tegen een vast voorwerp aan te leggen kan kromming worden voorkomen.

De **borstdiepte** wordt in dezelfde positie en soortgelijk gemeten.

De meetplaats ligt hier vlak achter één van de voorpoten. Voor de goede orde; er is gemeten aan het niet ontweide dier.

Bepalen conditie

Met de romplengte, de borstdiepte en het ontweide gewicht kan de **CONDITIEINDEX** van de reeën worden vastgesteld: = 0.1 x het **ONTWIKKELINGSGETAL** x het **ONTWEID GEWICHT**

Het Conditie Product (CP) Smit

$CP = (\text{ontweid})\text{gewicht} \times 100 : \text{borsthoogte} : \text{lichaamslengte}$

